

Vlaams strategisch plan hulp- en
dienstverlening aan gedetineerden en
geïnterneerden
2020-2025

Inleiding	3
Omgevingsanalyse	4
Het hulp- en dienstverleningsaanbod	4
In de gevangenissen van Vlaanderen en Brussel	5
Voor alle gedetineerden.....	8
Want investeren in gedetineerden, is investeren in een veiligere samenleving	10
Op maat van elke gedetineerde	14
Met een succesvolle re-integratie als focus	15
Doelstellingen en acties	20
SD 1. We zetten in op een meer evidence-based hulp- en dienstverleningsaanbod	20
SD 2. Alle Vlaamse beleidsdomeinen zetten maximaal in op hulp- en dienstverlening, en in het bijzonder op onderwijs, werk, welzijn, geestelijke gezondheidszorg en wonen, aan gedetineerden om re-integratie te bevorderen, zodoende ook recidive te beperken en nieuwe slachtoffers te voorkomen ...	22
OD 2.1 We zetten in op de verdere ontwikkeling van de capaciteiten, competenties en kennis van gedetineerden	24
OD 2.2 We investeren in de praktisch organisatie van het leven na detentie	26
OD 2.3 We investeren in de (psychosociale) begeleiding van gedetineerden	29
OD 2.4 We betrekken de gedetineerden bij de uitbouw van het hulp- en dienstverleningsaanbod ...	32
SD 3. We besteden binnen de hulp- en dienstverlening bijzondere aandacht aan volgende doelgroepen: geradicaliseerden, gedetineerden met een psychische/psychiatrische problematiek (inclusief verslavingsproblematieken en geïnterneerden die in de gevangenis verblijven), veelplegers en daders van intrafamiliaal (incl. kindermishandeling) en seksueel geweld.....	33
OD 3.1 Via disengagementtrajecten op maat van de gedetineerden zetten we in samenwerking met DG EPI op de aanpak van radicalisering binnen de gevangenissen	34
OD 3.2 We investeren in de detectie van en het aanbod voor gedetineerden met een psychische en/of psychiatrische problematiek	36
OD 3.3 We investeren in de groep van gedetineerde veelplegers.....	37
OD 3.4 We investeren in een aanbod voor daders van intrafamiliaal en seksueel geweld	37
SD 4. We zetten in op de overgang van het leven binnen en buiten de gevangenis zodat de gedetineerde het traject dat hij binnen de gevangenis heeft opgezet, kan verderzetten na zijn vrijlating en omgekeerd	39
OD 4.1 We brengen organisaties met elkaar in contact en leren hun werking kennen.	40
OD 4.2 We bouwen aan een structuur om met gedetineerden aan trajecten te kunnen bouwen.....	41
OD 4.3 We investeren in zinvolle vrijetijdsbesteding via sport- en cultuurprogramma's voor gedetineerden met het oog op de verbinding met de buitenwereld.	42
OD 4.4 We brengen de digitale wereld in de gevangenis met oog op de ontwikkeling van digitale vaardigheden.....	44
SD 5. We zetten in op (hernieuwde en) versterkte samenwerking en organisatievormen om te komen tot een hulp- en dienstverleningsaanbod op maat voor elke gedetineerde	45

Inleiding

Het strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en geïnterneerden heeft zijn decretale basis in het decreet van 8 maart 2013 betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden. Dit decreet beoogt een integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening uit te bouwen, op basis van de behoeften van de gedetineerden en hun directe sociale omgeving, en dit door sectoroverschrijdende samenwerking tussen hulp- en dienstverleners en door intersectorale afstemming van het aanbod.

Elke legislatuur wordt er een nieuw plan opgemaakt. Het vorige plan telde tien strategische opties met daaronder nog eens negentien doelstellingen. Het was een heel ruim en breed plan waardoor het boeken van stevige en zichtbare resultaten niet evident was. De omstandigheden van de afgelopen jaren, zoals de overbevolking en besparingen in detentiecontext, zorgde er bovendien ook voor dat voornamelijk het behoud van het aanbod primeerde op de verdere uitbouw ervan. Evenwel werden er ook heel wat stappen in de goede richting gezet. Zo is er heel wat info verzameld, zijn er knelpunten blootgelegd, werd TANDEM opgezet en zijn er in verschillende gevangenissen projecten gelanceerd bijvoorbeeld “learning inside out” rond onderwijs en “PRIMO” rond digitalisering.

Met het nieuwe strategische plan werd gekozen voor een beperkt aantal strategische doelstellingen, vijf in totaal, die erg nauw aansluiten bij het regeerakkoord en die duidelijk aangeven waar we naartoe willen: een veiligere samenleving door een betere re-integratie, minder recidive en geen nieuwe slachtoffers. Er worden daarbij duidelijke prioriteiten gesteld, namelijk onderwijs, werk, geestelijke gezondheid en wonen. Er wordt onderzoek verricht om de noden en de achterliggende problematiek van de gedetineerden te achterhalen en te kunnen aanpakken, er wordt ingezet op de brug binnen- buiten en op (nieuwe) samenwerkingen met onder andere de lokale besturen. Daarbij wordt bovendien bijzondere aandacht geschonken aan specifieke doelgroepen zoals daders van seksueel en intrafamiliaal geweld, en gedetineerden met psychische problemen (inclusief verslaving). Dit nieuwe plan bouwt daarbij zoveel mogelijk verder op het werk dat al geleverd werd naar aanleiding van het vorige plan en wil complementair zijn aan andere actieplannen zoals het actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en polarisatie, het horizontaal Integratie en Gelijke kansenbeleidsplan en het actieplan ter bestrijding van seksueel geweld.

Voorliggend plan schetst in een omgevingsanalyse de huidige stand van zaken en de context waarin de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden vandaag en in de komende jaren vorm krijgt. Op basis van deze omgevingsanalyse zijn vervolgens de strategische doelstellingen en acties voor de komende jaren geformuleerd.

Omgevingsanalyse

Het hulp- en dienstverleningsaanbod

Anno 2020 is er in alle gevangenissen in Vlaanderen en Brussel een divers aanbod aan hulp- en dienstverlening uitgebouwd. Het verschilt wel sterk van gevangenis tot gevangenis, maar dat heeft te maken met onder andere de infrastructurele mogelijkheden, het regime en de noden en behoeften van de populatie (cfr. infra). Kenmerkend aan dit aanbod is dat het wordt ingericht door dezelfde organisaties en voorzieningen die het verzorgen voor vrije burgers. Dit 'import'-model maakt van Vlaanderen, samen met Noorwegen, een internationaal voorbeeld¹. Deze aanpak heeft tal van voordelen. Zo werkt het bijvoorbeeld integratie-bevorderend omdat gedetineerden de organisaties en hun werking leren kennen tijdens detentie, waardoor het makkelijker wordt om ernaar toe te stappen als ze de gevangenis verlaten, omdat gedetineerden door het contact met externen meer binding met de samenleving houden, maar ook omdat ze binnen de gevangensmuren zo dezelfde diploma's kunnen halen dan erbuiten en ze hiermee eens ze buiten zijn aan de slag kunnen.

Dader-slachtoffer bemiddeling	Trajectbegeleiding	Schuldbemiddeling	Psychotherapeutische behandeling
Individuele begeleiding ikv radicalisering	Assertiviteits-training	Gespreksavonden	Suïcidepreventie
Creatieve activiteiten met kinderen	Trajectbegeleiding VDAB	Psycho-educatie	Toeleiding naar hulpverlening na detentie
Sollicitatie- en attitudetraining	Infomoment RVA	Leerloopbaanbegeleiding	Examencommissie secundair onderwijs
Sportief kindbezoek	Samen lezen	Voorstellingen	Beroepsopleidingen
Fitness	Sportend Nederlands leren	Basismodule ICT	Basismodule Nederlands

CAW	Tele-Onthaal	CGG	VOCVO	CVO	OCMW
Moderator	AA	TANDEM	Centra voor basiseducatie	Ferm	Sportwerk Vlaanderen
Touché	VDAB	Vokans	De Rode Antraciet	Stadsbibliotheek	Vormingplus

Daarnaast betekent het 'import'-model ook dat een veelheid aan actoren en diensten zich samen moet bewegen in een letterlijk heel beperkte ruimte. Een goede samenwerking en afstemming tussen de verschillende Vlaamse partners onderling, en met de actoren van Justitie, is dan ook noodzakelijk. Daarom wordt er voor de

organisatie van hulp- en dienstverlening gewerkt in een netwerkorganisatie met verschillende overlegorganen (bv. beleidsteam, coördinatieteam en Gemengde Commissie) waarbij de Vlaamse beleidscoördinatoren deze samenwerking faciliteren. Zo werkt bijvoorbeeld per gevangenis het beleidsteam, bestaande uit vertegenwoordigers van de structurele hulp- en dienstverleningspartners en de gevangenisdirectie, voorgezeten door de beleidscoördinator, samen met lokale of regionale partners om de hulp- en dienstverlening vorm te geven. Het blijft echter een grote uitdaging om een voldoende toegankelijk en behoeftendeekkend aanbod te realiseren (cfr. infra).

¹ Langelid, T. (1999). The sharing of responsibility in the rehabilitation of prisoners in Norway: the import model in theory and practice, *Journal of Correctional Education*, 50(2), 52–61.

In de gevangnissen van Vlaanderen en Brussel

De uitbouw en organisatie van de hulp- en dienstverlening is sterk afhankelijk van de lokale context van elke gevangenis. Niet Vlaanderen zelf, maar het directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (DG EPI) van de federale overheidsdienst Justitie staat in voor het beheer van de zestien Vlaamse en twee Brusselse gevangnissen. Dit betekent dan ook dat Vlaanderen weinig invloed heeft op een aantal belangrijke randvoorwaarden (bv. infrastructuur, voldoende personeel, geen overbevolking, ...) die vervuld moeten zijn om tot een sterk uitgebouwd hulp- en dienstverleningsaanbod te kunnen komen. Zo verschillen de gevangnissen bijvoorbeeld sterk in grootte waarbij de gemiddelde capaciteit varieert tussen 55 in Ruiselede en 602 in Brugge (zie tabel 1), maar bijvoorbeeld ook in regime (open, halfopen en gesloten) en in ouderdom van de infrastructuur (bv. Leuven-centraal dateert van 1860 en Beveren van 2014). Niettemin zijn de meeste gevangnissen erg oud waardoor ze niet aangepast zijn aan de hedendaagse normen bijvoorbeeld qua hygiëne en sanitaire voorzieningen. Bovendien wordt door het groot aantal gedetineerden de maximale capaciteit van de gevangnissen niet altijd gerespecteerd en kampen daardoor een heel aantal gevangnissen met overbevolking (zie tabel 1). Zo verbleven er in 2019 gemiddeld 959 gedetineerden meer dan waarvoor er theoretisch gezien plaats is (in 2017 ging het om 857 en in 2013 om 1369 gedetineerden). De hoogste overbevolkingsgraad zien we in de arresthuizen (bv. Antwerpen en Ieper), inrichtingen waar voornamelijk beklagden verblijven in afwachting van hun proces.

Tabel 1: Overzicht bevolking en capaciteit gevangnissen Vlaanderen en Brussel gebaseerd op cijfers DG EPI 2019²

	Gevangenis	Gemiddelde dagelijkse bevolking	Gemiddelde dagelijkse capaciteit	Overbevolkingsgraad
Vlaanderen	Antwerpen	642,7	439	32%
	Beveren	291,3	312	-7%
	Brugge	725,9	602	17%
	Dendermonde	241,3	168	30%
	Gent	400,7	299	25%
	Hasselt	543,2	450	17%
	Hoogstraten	168	185	-10%
	Ieper	116,6	67	43%
	Leuven-Centraal	308,9	300	3%
	Leuven-Hulp	180,1	149	17%
	Mechelen	119,4	84	30%
	Merksplas	395	406	-3%
	Oudenaarde	160,9	132	18%
	Ruiselede	54,2	60	-11%
	Turnhout	280,2	269	4%
	Wortel	288,6	301	-4%
	TOTAAL	4917	4223	Gemiddeld 14%
Brussel	Sint-Gillis	835,6	587	30%
	Vorst-Berkendael	260,6	244	
	- Vorst	173,5	180	-4%
	- Berkendael	87,1	64	27%
	TOTAAL	1096,2	831	Gemiddeld 24%
TOTAAL		6013,2	5054	Gemiddeld 16%

² De gemiddelde dagelijkse bevolking en de capaciteit van de gevangenis bestaat uit het aantal cellen en – indien aanwezig – de capaciteit van de beperkte detentie en hospitalisatieafdeling.

Via renovatie van bestaande gevangenissen en het bouwen van nieuwe inrichtingen tracht de federale regering zowel de overbevolking als de oude infrastructuur aan te pakken.³ Zo werden er al verschillende gevangenissen uitgebreid (bv. Turnhout en Merksplas) en kwam er in 2014 een nieuwe gevangenis in Beveren. Ook verblijven er steeds minder en minder geïnterneerden in de gevangenis door de opening van twee Forensisch Psychiatrische Centra (in 2015 in Gent en in 2018 in Antwerpen) voor in totaal 446 geïnterneerden. Tegen 2025 zou er in Aalst een derde Forensisch Psychiatrisch Centrum moeten bijkomen voor nog eens 120 geïnterneerden. Daarnaast staat de komende jaren de bouw en renovatie van een heel aantal gevangenissen op de planning, goed voor 903 bijkomende plaatsen (zie tabel 2). In welke mate deze bijkomende capaciteit een volledige oplossing zal bieden voor de overbevolking, valt nog af te wachten.

Tabel 2: Overzicht nieuwbouw en renovaties gevangenissen in Vlaanderen en Brussel uit Masterplan III

	Plaats	Ter vervanging van	Aantal plaatsen	Waarvan extra	Verwachte ingebruikname
Nieuwbouw	Haren	Sint-Gillis, Vorst en Berkendael	1190	407	2022
	Dendermonde	Dendermonde	444	276	2022
	Antwerpen	Antwerpen	440	0	2023
	Leopoldsburg		312	312	2025
Renovaties	Merksplas			-198	2028
	Ruiselede			50	?
	Ieper			56	2023
TOTAAL				903	

Voor de toekomst zijn dit mooie vooruitzichten, maar anno 2020 wordt de Vlaamse hulp- en dienstverlening nog steeds dagelijks geconfronteerd met beperkingen van de verouderde infrastructuur en de gevolgen van de overbevolking. Zo zijn er bijvoorbeeld vaak te weinig lokalen beschikbaar om het aanbod in te organiseren (bv. les geven of therapie) of is er niet steeds bewakend personeel om de gedetineerden naar de locatie in de gevangenis te brengen waar het aanbod doorgaat. Bijkomend kreeg DG EPI vorige legislatuur de opdracht om een grondige besparing op personeelskosten te realiseren. Er was veel sociale onrust, er waren hervormingen in de werkroosters met gevolgen voor het dag-regime. Vakbondsacties en personeelstekorten leidden tot het - geregeld last minute - annuleren van hulp- en dienstverleningsaanbod. Dit heeft eveneens een impact op de organisatie van aanbod: partners en vrijwilligers geraken gedemotiveerd en haken mogelijk af omwille van de onzekere samenwerking. Toekomstig aanbod wordt daardoor niet of voorzichtiger ingepland. In veel inrichtingen blijven de personeelstekorten tot op vandaag aanhouden, met een grote impact (inperking) op het hulp- en dienstverleningsaanbod en de organisatie ervan tot gevolg. In de gevangenissen van Brussel, Mechelen en Brugge is de impact hiervan het grootst.

Door de verschillende hervormingen die binnen het penitentiair beleid op stapel staan, biedt de toekomst toch heel wat kansen: gedifferentieerde strafuitvoering, de bouw van nieuwe gevangenissen, de opwaardering van de functie van penitentiair beambte en de hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg. Om deze federale ontwikkelingen optimaal af te stemmen op het Vlaamse beleid, is van bij de start een nauwe samenwerking bij de uitwerking ervan tussen de Vlaamse partners en DG EPI essentieel.

Ten eerste kan er zo, door meer in te zetten op gedifferentieerde strafuitvoering en dus door de plaatsing en begeleiding van gedetineerden meer gedifferentieerd aan te pakken, met het aanbod van hulp- en dienstverlening beter tegemoet gekomen worden aan de noden en achterliggende problematieken van gedetineerden. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het systeem van gedifferentieerde regimes, waarbij bepaalde gedetineerden (bv. geradicaliseerden, seksuele delinquenten en *first offenders*) gegroepeerd zullen worden

³ De projecten van het masterplan "Detentie en internering in humane omstandigheden", zijn te raadplegen op: <https://www.regiedergebouwen.be/nl/projects/detentie-en-internering-humane-omstandigheden>

in specifieke (delen van) gevangenissen. Zo kan het aanbod zich per (deel van de) gevangenis specifiek richten op zijn eigen doelgroep. Maar ook het individueel detentieplan⁴ dat verplicht voor elke (veroordeelde) gedetineerde opgemaakt moet worden, is daar een voorbeeld van.⁵ Op verschillende levensdomeinen levert zowel het individueel als groepshulp- en dienstverleningsaanbod een bijdrage aan dit plan (bv. leren functioneren in een groep, anderen vertrouwen, sociale vaardigheden). Om de uitwerking van dit plan in de praktijk verder vorm te geven, is er momenteel een samenwerkingsprotocol tussen Vlaanderen en DG EPI in opmaak. Ten slotte past ook de oprichting van transitiehuizen⁶ in dit plaatje. Hulp- en dienstverlening zal een belangrijk onderdeel vormen van hun werking, alsook ondersteuning van de voorbereiding van de re-integratie van de gedetineerden die er verblijven. De context en omkadering is sterk verschillend van deze van gedetineerden die in een gevangenis verblijven: de bewoners hebben meer vrijheid; het samenleven en de individuele trajecten worden begeleid vanuit de uitbater, die geen justitiepersoneel is (private organisatie), enz. Om deze nieuwe manier van werken uit te testen opende in 2019 het eerste transitiehuis in Mechelen. Na een evaluatie zal beslist worden of het project verder wordt uitgebreid.

Ten tweede kan er door een nauwe samenwerking tussen de Vlaamse partners en DG EPI voor gezorgd worden dat de infrastructuur in de nieuw te bouwen gevangenissen aangepast is aan het aanbod dat door de Vlaamse partners in de gevangenissen voorzien wordt. Zo'n nieuwe aangepaste infrastructuur komt ook de leefomstandigheden van de gedetineerden en de werkomstandigheden van het personeel ten goede.

Ten derde verankert de wet van 23 maart 2019 betreffende de organisatie van de penitentiaire diensten en van het statuut van het penitentiaire personeel⁷ het principe van functiedifferentiatie. De inwerkingtreding hiervan zal ertoe leiden dat er een onderscheid komt tussen personeel dat zich bezighoudt met de bewaking van gedetineerden en de beveiliging van gebouwen, en hun collega's die moeten instaan voor de begeleiding van gedetineerden. Zo'n systeem van zogenaamde koude en warme bewaking wordt al gebruikt in andere Europese landen (bv. Schotland en Nederland) en biedt veel kansen voor verbeterde samenwerking met de hulp- en dienstverlening. Zo zullen beambten die instaan voor de begeleiding van gedetineerden hen bijvoorbeeld gericht kunnen informeren over het bestaande aanbod en hen toeleiden naar de hulp- en dienstverleners. Zij zullen namelijk dichterbij de gedetineerde staan, zien hen in hun dagelijkse functioneren, horen en zien signalen, enz.

Ten slotte startte in 2018 een taskforce met de uitwerking van een strategisch plan voor een gefaseerde hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg. In opdracht van de Interministeriële Conferentie Volksgezondheid van maart 2018 bekeken verschillende werkgroepen hoe de gezondheidszorg er binnen de muren optimaal uit zou moeten zien en het best wordt opgenomen binnen de Vlaamse en federale bevoegdheden. Momenteel is bijvoorbeeld de bevoegdheidsverdeling hieromtrent tussen de Vlaamse en de federale overheid niet duidelijk. Duidelijkheid hieromtrent kan er voor zorgen dat Vlaanderen haar ondersteuning gericht en efficiënter kan inzetten binnen de muren. Alleszins zijn de tot nu toe voorgestelde hervormingen zoals inzet op multidisciplinariteit en continuïteit van zorg, uitbreiden eerstelijns en gespecialiseerde geestelijke gezondheidszorg, monitoring gezondheidssituatie

⁴ Het detentieplan geeft een overzicht van het detentietraject (ongeacht de duur van de gevangenisstraf en of er al dan niet perspectief is op een leven buiten de gevangenis), met duiding van eventuele opleidings- of begeleidingsprogramma's, arbeidsopties, vormingen, medische behandelingen én herstelgerichte activiteiten.

⁵ Conform artikel 38 van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerde.

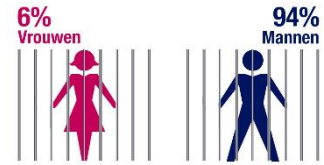
⁶ Een transitiehuis is een kleinschalig project van ongeveer 15 plaatsen waarbij bepaalde gedetineerden (geselecteerd op basis van een aantal criteria) de kans krijgen om onder intensieve begeleiding het laatste deel van de straf door te brengen in een aangepaste infrastructuur. In zo'n transitiehuis worden gedetineerden intens bijgestaan en begeleid om erna terug te keren en beter te kunnen functioneren in de maatschappij. Tijdens het verblijf in een transitiehuis wordt sterk ingezet op de overgang van detentie naar vrijlating.

⁷ Wet betreffende de organisatie van de penitentiaire diensten en van het statuut van het penitentiaire personeel, 23 maart 2019, BS 11 april 2019.

gedetineerden, integreren gedetineerden in de ziekteverzekering, enz. een grote stap voorwaarts. Het is wachten op een nieuwe federale regering om dit proces samen met de gemeenschappen verder te zetten.

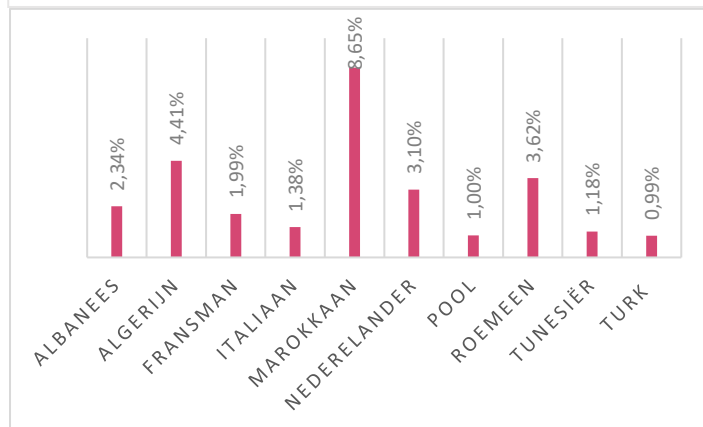
Voor alle gedetineerden

Er zijn niet enkel grote verschillen tussen de gevangenen zelf, ook de Vlaamse en Brusselse gevangenispopulatie is erg divers. Deze diversiteit is erg bepalend voor de aanpak van de hulp- en dienstverlening. Voor gedetineerden die lang in de gevangenis verblijven bijvoorbeeld kan een langer traject worden uitgestippeld dan bijvoorbeeld een beklagde die in vele gevallen maar heel kort in de gevangenis verblijft. Ook de leeftijd van de gedetineerde of de taal die hij spreekt is erg bepalend.



Om zicht te krijgen op deze diversiteit, scheidt tabel 3 en grafiek 1 en 2 een (deel van het) beeld van de samenstelling van deze populatie⁸. Zo bedroeg de gemiddelde dagelijkse bevolking in de Vlaamse en Brusselse gevangenen in 2019 in totaal 6013 gedetineerden (in 2017 5963 en in 2013 7330). Het merendeel zijn mannen, ongeveer 6% (in 2017 5% en in 2013 4%) zijn vrouwen. Vrouwen verblijven op aparte afdelingen in de gevangenen van Brugge, Berkendael, Gent, Antwerpen, Hoogstraten en Hasselt. De gemiddelde

Grafiek 1: De tien meest voorkomende nationaliteiten naast Belg in de Belgische gevangenen in 2019



leeftijd van de Belgische gedetineerde is 36,6 jaar. De meesten zijn tussen de 25 en 40 jaar oud. Ook qua nationaliteit is de gevangenispopulatie erg gevarieerd. In 1980 had 75% van de gedetineerdenpopulatie in ons land de Belgische nationaliteit. Anno 2019 is nog net meer dan de helft Belg (55,4%). Naast de Belgische nationaliteit zijn er nog 147 andere nationaliteiten vertegenwoordigd in de Belgische gevangenen en bijgevolg ook de daarmee gepaard gaande diversiteit aan gesproken talen en etnisch-culturele achtergronden. In grafiek 1 is te zien dat in 2019 gedetineerden met de Marokkaanse nationaliteit, na gedetineerden met de Belgische nationaliteit, de grootste groep uitmaakten. De cijfers in België liggen daarmee, samen met landen als Oostenrijk (53,9%), Griekenland (55,2%) en Zwitserland (72%) ver boven het Europees gemiddeld van 21,6% aan gedetineerden met een buitenlandse nationaliteit.⁹ Lage cijfers aan buitenlandse gedetineerden zijn terug te vinden in landen als Polen (0,9%), Roemenië (1,1%), Albanië (1,5%) en Litouwen (1,5%).

Verder is bijna de helft (44%) van de populatie in de gevangenis nog niet veroordeeld en verblijven ze er als beklagde in afwachting van hun proces (in 2017 42% en in 2013 was dit iets meer dan een derde). Vooral Antwerpen, Sint-Gillis, Brugge, Gent en Hasselt bieden plaats aan deze groep. Een belangrijk deel van deze

⁸ De geconsulteerde cijfers zijn afkomstig van DG EPI (2019).

⁹ Brosens, D., Croux, F., Vandeveldde, S., Claes, B., & De Donder, L. (2017). Participatie van niet-Belgische gedetineerden in Vlaamse en Brusselse gevangenen: een helikopteroverzicht van acties en projecten. *Fatik*, 34(156), 4–15.

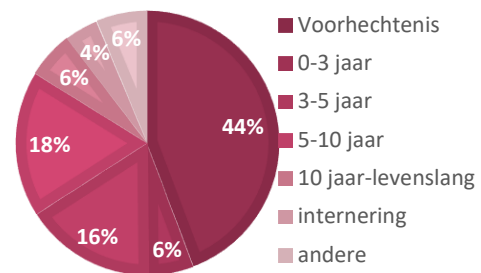
M.F. Aebi, M.M. Tiago en C. Burkhardt, "Space I – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Survey 2015", 2016, geraadpleegd

van: http://wp.unil.ch/space/files/2017/04/SPACE_I_2015_FinalReport_161215_REV170425.pdf

groep verblijft dus slechts kort in de gevangenis. Net de helft van al de gedetineerden is veroordeeld. Vier procent (in 2017 7% en in 2013 nog 11%) is geïnterneerd en heeft daardoor geen duidelijk zicht op wanneer ze de gevangenis zouden kunnen verlaten. Zoals reeds vermeld is de groep geïnterneerden in de gevangenis de laatste jaren wel erg verminderd omwille van de doorstroom naar de twee nieuwe Forensisch Psychiatrische Centra in Gent en Antwerpen. De 216 geïnterneerden die toch nog in de gevangenis verblijven, doen dat voornamelijk in Merksplas, Turnhout en Sint-Gillis.

Wat de lengte van de uitgesproken straffen ten aanzien van de gedetineerden in de gevangenis betreft, valt op dat op datum van 17 december 2019 de meeste gedetineerden veroordeeld zijn voor een straf tussen de vijf en tien jaar, gevolgd door de categorie van drie tot vijf jaar. Dit zegt echter weinig over hoelang de gedetineerden effectief in de gevangenis zullen blijven. Dat is namelijk afhankelijk van verschillende factoren zoals een eventuele beslissing van de gevangenisdirecteur of strafuitvoeringsrechtbank tot elektronische of voorlopige/voorwaardelijke invrijheidstelling. In de toekomst zal deze verhouding vermoedelijk omgegooid worden gezien door de inwerkingtreding van een aantal bepalingen van de wet inzake de externe rechtspositie van gedetineerden, straffen van drie jaar of minder effectief uitgevoerd zullen worden. Dit betekent naar schatting een toename van de gemiddelde dagelijkse bevolking met 300 tot 900 gedetineerden.

Grafiek 2: Lengte van de uitgesproken straffen (gegevens van 17 december 2019) Vlaamse en Brusselse gevangenis in 2019



Tabel 3 – Overzicht bevolking gevangenis Vlaanderen en Brussel gebaseerd op cijfers DG EPI 2019

	Gevangenis	Geslacht		Wettelijke toestand			
		Man	Vrouw	Beklaagd	Veroordeeld	Geïnterneerd	Ander
Vlaanderen	Antwerpen	585,9	56,8	479,9	125,2	23,5	14,2
	Beveren	291,3	-	12,9	271,3	-	7,1
	Brugge	610,9	115,1	338,4	363,4	10,1	14,1
	Dendermonde	241,3	-	173,1	64,6	0,3	3,3
	Gent	355	45,7	248,1	128,8	15,4	8,4
	Hasselt	503,1	40,1	214,9	317,7	0,1	10,6
	Hoogstraten	152,1	15,8	0,1	164,1	-	3,8
	Ieper	116,6	-	104,5	11,1	-	1
	Leuven-Centraal	308,9	-	0,8	286,1	-	22
	Leuven-Hulp	180,1	-	109,1	65,1	3,1	2,7
	Mechelen	119,4	-	93,1	25,2	-	1,1
	Merksplas	395	-	15	280	93,2	6,8
	Oudenaarde	160,9	-	64,7	92,3	0,3	3,6
	Ruiselede	54,2	-	0,3	52,7	-	1,2
	Turnhout	280,2	-	132,6	98,7	47,4	1,5
	Wortel	288,6	-	8,2	276,3	-	4,2
		TOTAAL	4643,5	273,5	1995,7	2622,6	193,4
Brussel	Sint-Gillis	835,6	-	583,9	175,7	65,6	10,4
	Vorst-Berkendael	173,5	87,1	49,5	206,7	2,7	1,8
	- Vorst	173,5	-	11,6	160,7	-	1,2
	- Berkendael	-	87,1	37,9	46	2,7	0,6
	TOTAAL	1009,1	87,1	633,4	382,4	68,3	12,2
TOTAAL	5652,6	360,6	2629,1	3005	261,4	117,8	

Er is een groot verschil tussen inrichtingen wat het verloop in de populatie betreft. Niet enkel in Antwerpen en Sint-Gillis, maar ook in Gent, Hasselt en Brugge komen jaarlijks meer dan 1000 nieuwe gedetineerden

binnen. In 2017 verlieten 12162 gedetineerden de gevangenis waarvan 2321 gedetineerden onder het regime van elektronisch toezicht. Het zijn, in het geval van gedetineerden die niet onder elektronisch toezicht staan, vooral beklaagden (48,2%) die in vrijheid zijn gesteld voor hun definitieve vonnis.¹⁰ De overige invrijheidstellingen betroffen hoofdzakelijk voorlopige invrijheidstellingen¹¹ (37%) en in mindere mate ging het om invrijheidstellingen omwille van strafeinde (3,4%). Tot slot is er slechts een kleine groep die met een voorwaardelijke invrijheidstelling (1,2%) via de strafuitvoeringsrechtbank de gevangenis verlaat.

Want investeren in gedetineerden, is investeren in een veiligere samenleving

Gedetineerden hebben naast hun crimineel gedrag, vaak een geschiedenis met veel problemen zoals verslaving, armoede, werkloosheid, een moeilijke jeugd en psychologische problemen of zitten vast in een vicieuze cirkel waar ze zonder hulp niet uit geraken. Het staat buiten kijf dat criminelen, in het belang van het slachtoffer en de samenleving, gestraft moeten worden voor hun daden. De wet is overtreden, er is schade berokkend, dat kan niet zonder gevolg blijven. Maar hen louter opsluiten, biedt geen oplossing. Het zorgt er niet voor dat ze hun leven gaan beteren nu “ze hun lesje wel geleerd zullen hebben” en het weer op de rails krijgen. Integendeel zelfs. Al te vaak gaan ze er nog op achteruit omdat ze hun job en/of woonst verliezen, ze moeten breken met hun sociaal netwerk enz. We moeten net de gevangenisstraf aangrijpen als kans om een doelgroep die in de vrije samenleving vaak door de mazen van het net glipt, in het vizier te krijgen en ermee aan de slag gaan om recidive te vermijden en nieuwe slachtoffers te voorkomen. Hierbij springen een aantal specifieke doelgroepen binnen de gevangenispopulatie in het oog.

Geradicaliseerde gedetineerden

In Vlaanderen waren er eind 2019 74 gedetineerden die onder de noemer ‘geradicaliseerde gedetineerde’ vielen. Een groot aantal van hen verlaten in de loop van 2020 en 2021 de gevangenis. Het gaat om een zeer complexe doelgroep. Velen van hen hebben namelijk een voorgeschiedenis van heel wat andere antecedenten en hervallen ook vaak in andere soorten van criminaliteit. Bovendien komen extremistische ideologieën in aanwezigheid van psychische stoornissen ook steeds vaker voor. Uit onderzoek blijkt dat bij ongeveer 85% van de geradicaliseerde gedetineerden minstens één stoornis gediagnosticeerd kan worden.¹² Bepaalde stoornissen kunnen namelijk het gebruik van geweld faciliteren, en bijdragen aan de motivatie, capaciteit en/of intentie van een persoon om tot actie over te gaan. Dit alles staat in verhouding tot en in wisselwerking met de ideologische overtuiging van de persoon.

Enkel een gevangenisstraf op zich zal deze gedetineerden dus hoogst waarschijnlijk niet tot deradicalisering en het rechte pad brengen. We kunnen ook niet verwachten dat ze dat uit zichzelf en op hun eentje doen. Hoewel een recente studie aantoont dat het recidiverisico bij deze groep slechts 5 procent bedraagt, en dit niet erg veel lijkt, is de impact van het hervallen van één van hen op zowel de slachtoffers als de samenleving, veel groter dan bij reguliere criminaliteit.¹³ Bovendien vormen deze gedetineerden, omwille van de combinatie radicalisering met psychische problematieken, per definitie een hoogrisicogroep die monitoring, toezicht en behandelingen vereisen. Daarom is het belangrijk om al tijdens detentie met hen via onder andere disengagementstrategieën aan de slag te gaan. En daar zijn de laatste jaren ook al de eerste stappen toe gezet. Vanuit de individuele begeleiding door Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW) en Centra

¹⁰ Cijfers van 2019 zijn niet beschikbaar.

¹¹ De voornaamste vorm van vervroegde invrijheidstelling van veroordeelden die maximaal drie jaar uitzitten.

¹² Insight (2019) Dossier Gevangenis. OCAD.

¹³ Renard, T. (2020). Overblown: Exploring the gap between the fear of terrorist recidivism and the evidence. *CTC Sentinel*, 13(4), 19-29.

Geestelijke Gezondheidszorg (CGG) in de gevangenis is er extra aandacht voor deze groep gedetineerden. Dit regulier aanbod wordt bovendien nog aangevuld met specifieke ondersteuning van deradicaliseringsconsulenten.

Daarnaast werkten de hulp- en dienstverleningsactoren in de gevangenissen en de justitiehuisen in 2018-2019 samen met DG EPI een geïntegreerde visie uit rond de aanpak van radicalisering in de Vlaamse gevangenissen. Zo werd een afgestemde multi-agency aanpak, waarin elke partner vanuit zijn expertise toe kan bijdragen, op maat van de geradicaliseerde gedetineerden, mogelijk. In dit kader werd bijvoorbeeld het draaiboek voor de aanpak van radicalisering in de gevangenissen voor medewerkers verder uitgewerkt, alsook het handelingskader voor de begeleiding van geradicaliseerde gedetineerden voor hulpverleners en een meldingsprocedure na deelname aan groepsactiviteiten van deze doelgroep. Bovendien werd het lokaal casuoverleg in het leven geroepen als overlegplatform waar de partners kunnen afstemmen om trajecten vorm te geven en kregen de justitiehuisen met de Gemeenschappelijke Omzendbrief van 18 februari 2019 voor een globale aanpak van gewelddadige radicalisering en extremisme en van terrorisme een mandaat om al tijdens de detentie aan de slag te gaan met deze gedetineerden. Met dit nieuwe mandaat kunnen de justitieassistenten de re-integratie na vrijlating nog beter voorbereiden, met het oog op het voorkomen van recidive. De concrete uitwerking ervan dient echter nog verder vorm te krijgen en ook de informatiedeling die nodig is tussen de verschillende actoren om de trajectmatige aanpak mogelijk te maken dient nog verder uitgewerkt te worden. Het is met andere woorden erg belangrijk deze ingeslagen wegen verder te bewandelen en verder vorm te geven.

Gedetineerden met een psychische en/of psychiatrische problematiek

Ook gedetineerden met een psychische en/of psychiatrische problematiek (incl. verslaving) zijn een belangrijke doelgroep. De hogere prevalentie van deze problemen binnen de gevangenispopulatie valt enerzijds te verklaren door het feit dat gedetineerden een groep zijn met een lagere sociaal economische status (bv. lage scholingsgraad, financieel precaire situatie, werkloosheid, dakloosheid, ...) die ook buiten de gevangeniscontext een verhoogd risico op gezondheidsproblemen kent.¹⁴ Anderzijds spelen ook factoren verbonden aan de detentie een rol. Het gaat dan zowel over de psychosociale gevolgen van detentie, zoals onzekerheid over de toekomst, het wegvallen van vertrouwde sociale relaties en het ontbreken van vertrouwenspersonen, als over fysieke omgevingskenmerken van de gevangenis zoals de overbevolking, de verouderde infrastructuur en de ontoereikende sanitaire voorzieningen in sommige gevangenissen.

Recent onderzoek toont pijnlijk scherp aan hoe hoog de zorgnood in de gevangenissen in Vlaanderen en Brussel is als het gaat om ernstige psychische belasting zoals stress, slaapstoornissen, angst, depressie, suïcidaliteit en middelen-gerelateerde problematiek. Uit dit onderzoek blijkt namelijk dat gedetineerden een disproportioneel hoog risico lopen op het ontwikkelen van gezondheidsproblemen in vergelijking met de algemene populatie.¹⁵ Zo hebben ze gemiddeld een hogere stress-score, hebben ze meer slaap-, angst- en depressiestoornissen en gebruiken ze meer geneesmiddelen.¹⁶ Een vijfde van de gedetineerden heeft

¹⁴ Condon, L., Gill, H., & Harris, F. (2007). A review of prison health and its implications for primary care nursing in England and Wales: the research evidence. *Journal of Clinical Nursing*, 16(7), 1201-1209 Enggist, S., Møller, L., Galea, G., & Udesen, C. (2014). *Prisons and health*. Copenhagen, Denmark: WHO Regional Office for Europe.

Marmot, M., Allen, J., Goldblatt, P., Boyce, T., McNeish, D., Grady, M., & Geddes, I. (2010). *Fair society, healthy lives: a strategic review of health inequalities in England Post-2010*. London: University College London.

¹⁵ Santora, L., Espnes, G. A., & Lillefjell, M. (2014). Health promotion and prison settings. *International Journal of Prisoner Health*, 10(1), 27-37.

¹⁶ Vyncke, V., Hanssens, L., Steenberghs, E., Willems, S., Mariën, D., & Jans, A. (2015). Onderzoeksrapport "Gezondheidsprofiel gedetineerden." Gent: Universiteit Gent. Vakgroep Huisartsgeneeskunde en Eerstelijnszorg. Mistiaen, P., Dauvrin, M., Eyssen, M., Roberfroid, D., San Miguel, L. & Vinck, I. (2017). Gezondheidszorg in

het afgelopen jaar suïcidale gedachten gehad, meer dan één op drie had deze minstens eenmaal ooit in zijn/haar leven en bijna een kwart heeft ooit een zelfmoordpoging ondernomen. Bovendien toont recent onderzoek in de Vlaamse gevangenissen aan dat bijna de helft van de gedetineerden ooit in de levensloop de formele diagnose van een psychiatrische stoornis kreeg (bv. middelen-gerelateerde, depressieve of ontwikkelingsstoornis).¹⁷ Ongeveer 40% rapporteerde ook een psychiatrische behandeling voor detentie en één op tien gaf aan frequent gebruik te maken van het aanbod rond geestelijke gezondheidszorg in de gevangenis.

Naast deze gezondheidsproblemen is ook verslaving binnen de gevangensmuren een groot probleem. Meer dan de helft (60%) van de gedetineerden geeft namelijk aan ooit in hun leven drugs gebruikt te hebben. Een derde van de gedetineerden gebruikt ook tijdens de detentie drugs.¹⁸ Belgische en jongere gedetineerden kennen bovendien een beduidend hoger risico op druggebruik tijdens detentie. Het gaat dan in zeer grote mate om cannabis (92,5%), maar ook om heroïne (40,6%), niet-voorgeschreven slaap- en kalmeermiddelen (39,5%), cocaïne (29,7%) en amfetaminen (24,1%).¹⁹ Zelfs 11% van de ooit-druggebruikers gebruikte binnen de gevangensmuren voor het eerste heroïne.²⁰

De aanwezigheid van zulke problematieken bij gedetineerden is natuurlijk niet nieuw. Het is ook duidelijk dat hiermee aan de slag moet gegaan worden om succesvol te kunnen re-integreren in de samenleving en recidive te vermijden. In het verleden richtten zich dan ook al heel wat initiatieven op deze doelgroep. Zo brengen de CGG bijvoorbeeld hun aanbod²¹ via hun forensische teams de gevangenis binnen en werd in 2017 TANDEM (Toeleiding en Aanmelding Na Detentie En Meer) opgestart. TANDEM wil gedetineerden met een geestelijke gezondheidsproblematiek, waaronder verslaving, toeleiden naar de gepaste zorg en hulpverlening na detentie. Minstens tweewekelijks is er in alle Vlaamse en Brusselse gevangenissen, gedurende een vastgelegd aantal uren, een TANDEM-medewerker aanwezig. Het verschaffen van informatie over de bestaande hulpverlening, het verhogen van motivatie en bereidheid bij de gedetineerde tot het volgen van hulpverlening en de contacten leggen met en gericht doorverwijzen naar diensten binnen de ruimere geestelijke gezondheidszorg is essentieel in het traject van de gedetineerde naar het vinden van de juiste zorg buiten de gevangensmuren om zo de kans op recidive te verkleinen. Echter blijkt uit onderzoek uitgevoerd door de coördinator van TANDEM dat de wachtlijsten voor dit hulpverleningstraject in sommige gevangenissen behoorlijk lang zijn. Ook bij de CGG, die hun aanbod via hun forensische teams

Belgische gevangenissen: Huidige situatie en toekomstige scenario's – Synthese. Health Services Research (HSR). Brussel: Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE). KCE Reports 293As.

¹⁷ Favril, L., Vander Laenen, F., & Audenaert, K. (2017). Suïcidaal gedrag bij gedetineerden in Vlaanderen : prevalentie en samenhang met psychische distress. *Tijdschrift voor psychiatrie*, 59(4), 203–211.

¹⁸ Favril, L., & Vander Laenen, F. (2018). Predictoren van druggebruik tijdens de detentieperiode: data van 1326 gedetineerden uit 15 Vlaamse gevangenissen. *Panopticon*, 39(4), 296–312.

¹⁹ Todts, S., Hariga, F., Pozza, M., Leclercq, D., Glibert, P., & Micalessi, M. I. (2008). Druggebruik in Belgische gevangenissen: monitoring van gezondheidsrisico's. Eindrapport. Brussel: Modus Vivendi en Dienst voor Gezondheidszorg Gevangenissen.

Favril, L., & Dirkzwager, A. (2019). De psychische gezondheid van gedetineerden in België en Nederland : een systematisch overzicht. *Tijdschrift voor criminologie*, 61(1), 5–33.

²⁰ Van Malderen, S. (2011). Drugs and prisons, In Deben, L. et al (eds.) (2011). Wet en duiding: drugwetgeving 2011 (pp. 110-136). Gent: Larcier.

²¹ De opdrachten van de CGG in dit kader zijn de volgende: 1. Intake, psychodiagnostiek en diagnosestelling, indicatiestelling en multidisciplinaire hulpverlening aan gedetineerden die kampen met psychische problemen en geïnterneerden, rekening houden met de strafrechtelijke context via (individuele of groepstherapeutische) consultaties, psycho-educatie, preventieve initiatieven of motiverende pre-therapeutische activiteiten in de gevangenissen van het werkingsgebied. 2. Het betrekken van de naastbestaanden van gedetineerden en geïnterneerden in de hulpverlening indien gewenst. 3. Ondersteuning van de eerstelijnsdiensten (individuele en teams) via ter beschikkingstelling van expertise. 4. Extrapenitentiaire begeleiding van cliënten aan wie het volgen van begeleiding of behandeling als voorwaarde werd opgelegd en aan forensische cliënten die vrijwillig hulp zoeken.

van buiten de gevangenis ook naar binnen brengen, blijkt dat de noden binnen de gevangenis groot zijn en de wachtlijsten lang.²² Ondanks de goede initiatieven de afgelopen jaren, is het huidige aanbod voor deze doelgroep nog steeds onvoldoende, zeker tijdens detentie zelf. De hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg (cfr. supra) zal een belangrijke rol spelen bij de verdere aanpak van dit probleem.

Een meer onderbelichte groep daarentegen zijn de gedetineerden met een licht verstandelijke handicap. Onderzoek toont echter wel een hoge prevalentie van deze groep aan (tot 30-40% van de hele populatie).²³ Om beter zicht te krijgen op het waarom hiervan is bijkomend onderzoek nodig. De laatste jaren is er wel al stilaan meer aandacht voor deze groep. Zo werd tijdens de vorige legislatuur de wetgeving die voorschrijft aan welke personen met een handicap VAPH-specifieke hulp- en dienstverlening worden geboden, uitgebreid tot personen met een (vermoeden van een) handicap die als geïnterneerde óf gedetineerde in de gevangenis verblijven. De verlaging van de populatie geïnterneerden in de gevangenissen van Antwerpen en Gent liet de VAPH-dagcentra aldaar toe om meer in te zetten op de gedetineerden. In de praktijk ontbreekt het evenwel aan mensen en middelen om hier volop op in te zetten.

Veelplegers

Een andere belangrijke doelgroep zijn de veelplegers. Vaak zijn gedetineerden namelijk niet aan hun proefstuk toe en is het dus niet de eerste keer dat ze in de gevangenis terecht komen.²⁴ Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat voor de referentieperiode 2003-2005 bijna de helft van de gedetineerden die vrijkwam, opnieuw in de gevangenis belandde. Dit betekent dat het gemiddeld gezien twee jaar en twee maanden duurde vooraleer ze opnieuw werden opgesloten. Bovendien belandde zelfs de helft van alle gedetineerden met een nieuwe opsluiting minstens twee keer opnieuw in de gevangenis en bijna 30% minstens drie keer. We weten ook dat heel wat veelplegers niet vrij komen onder voorwaarden omdat ze dat om allerlei redenen niet willen of kunnen aanvragen en zitten dus zo hun volledige straf uit in de gevangenis. Ze komen buiten met bijzonder weinig handvaten om hun leven buiten weer op de rails te krijgen. Het verwondert dan ook niet dat het hen telkens opnieuw niet lukt om te re-integreren en de criminaliteit buiten te mijden. Daarenboven kampen veelplegers vaak met een verslaving of een psychiatrische stoornis. Het is belangrijk hen niet uit het oog te verliezen en ook voor hen een aanbod op maat te voorzien zodat we het aantal draaideurcriminelen tot een minimum kunnen beperken. Deze groep verder in kaart brengen kan daarbij een eerste belangrijke stap zijn.

Daders van intrafamiliaal en seksueel geweld

Ten slotte vormen daders van intrafamiliaal (incl. kindermishandeling) en seksueel geweld een doelgroep die extra aandacht verdient. Momenteel hebben we geen zicht op de grootte van deze groep binnen de gevangenispopulatie, maar het staat buiten kijf dat de feiten die ze pleegden een grote impact hebben op de slachtoffers en een aanzienlijke maatschappelijke kost met zich mee brachten. Zelfs na jaren kunnen de feiten nog leiden tot psychologische problemen die een enorme impact hebben op het leven van het slachtoffer en zijn/haar omgeving met alle gevolgen van dien. Momenteel is het aanbod in de gevangenis dat werkt aan de onderliggende problematiek van deze daders te beperkt en niet in elke gevangenis beschikbaar waardoor gedetineerden niet de hulp krijgen die ze nodig hebben of op een elliange wachtlijst terecht komen. Om herval en nieuwe slachtoffers te vermijden is het echter belangrijk hierin te investeren.

²² Herijking CGG-aanbod in het kader van strategisch plan hulp- en dienstverlening gedetineerden.

²³ Uyttersprot, C., & Vandeveldde, S. (2019). Personen met verstandelijke beperkingen in de gevangenis : het belang van screening voor een aangepaste bejegening en ondersteuning. *Fatik*, 36(162), 17–24.

²⁴ Maes, E. & Robert, L. (2012). Wederopsluiting na vrijlating uit de gevangenis, onderzoeksrapport. Brussel: NICC.

Op maat van elke gedetineerde

Dé gedetineerde met een eenduidig profiel bestaat dus niet. Ook hun noden en behoeften zijn bijgevolg erg divers. Bovendien verblijven alle soorten profielen gedetineerden in de meeste Vlaamse en Brusselse gevangenissen gewoon door elkaar. Een aanbod op maat uitbouwen is dus een grote uitdaging.

Het afgelopen decennium is er in de academische wereld wel steeds meer aandacht voor het profiel, noden en behoeften van gedetineerden, maar het beschikbare materiaal blijft gefragmenteerd en er blijven blinde vlekken waardoor het momenteel in de praktijk nog onvoldoende benut wordt. Daarnaast worden in de verschillende gevangenissen instrumenten gehanteerd om het aanbod zoveel mogelijk te laten aansluiten op de noden van de gedetineerden. Toch bereikt de hulp- en dienstverlening momenteel lang niet alle gedetineerden. Enerzijds is dit logisch omdat het, zoals wettelijk voorzien, om een vrijwillig aanbod gaat. Anderzijds heeft de samenleving er alle baat bij dat zoveel mogelijk gedetineerden worden bereikt gezien de impact die hulp- en dienstverlening kan hebben op hun re-integratie en recidiverisico.

Het niet bereiken van gedetineerden heeft verschillende redenen.²⁵ Een gebrek aan informatie, de gevangeniscontext en in mindere mate een gebrek aan motivatie spelen mee. Daarnaast stelt een aantal gedetineerden helemaal geen (hulp)vraag. Aandacht voor de toegankelijkheid van het hulp- en dienstverleningsaanbod en het verlagen van drempels (ook op vlak van geletterdheid en taal) is blijvend een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst, net als proactief en aanklampend werken naar gedetineerden toe. Daarnaast zijn heel wat diensten overbevraagd en worden voor bepaalde vormen van hulp- en dienstverlening (lange) wachtlijsten gehanteerd. Het is zeker belangrijk om meer te investeren in bekendmaking (zoals het informeren en motiveren van gedetineerden), maar wanneer de diensten vervolgens niet kunnen voldoen aan de vraag, bestaat het risico dat we een groter probleem creëren en gedetineerden met een ernstige hulpvraag in een wachtrij moeten plaatsen. Daarom zou in een ideaal scenario een bredere bekendmaking van het aanbod hand in hand gaan met een capaciteitsverhoging ervan. Daarenboven wordt het, gezien het tekort aan middelen waar veel diensten nu al mee te kampen hebben, duidelijk dat de ambitie om een volledig aanbod op maat van elke gedetineerde in te richten zonder bijkomende middelen niet haalbaar is. Zo is momenteel het stellen van prioriteiten qua doelgroep onvermijdelijk (cfr. supra).

Om dit maatwerk op een efficiënte manier vorm te geven is een multidisciplinaire aanpak noodzakelijk. Dit vereist goede samenwerking en afstemming tussen de verschillende Vlaamse partners onderling, en met de actoren van Justitie op federaal niveau, zowel beleidsmatig als op cliëntniveau. In de meeste gevangenissen bestaat het team dat instaat voor de organisatie van de hulp- en dienstverlening bij gebrek aan voldoende middelen door de aanhoudende besparingen bijna volledig uit deeltijdse medewerkers of medewerkers die slechts een paar uur per week of per maand in de gevangenis werken. Dit maakt de noodzakelijke afstemming niet eenvoudig. Het betekent dat er voldoende moet worden ingezet op teamvorming en het maken van samenwerkingsafspraken zodat de beschikbare middelen efficiënt worden ingezet. Daarnaast is het merendeel van de medewerkers tewerkgesteld bij organisaties die in eerste instantie een opdracht hebben ten aanzien van vrije burgers. Hen ondersteunen in het werken met gedetineerden is dan ook noodzakelijk. Deze medewerkers functioneren immers in een zeer specifieke context, die vaak letterlijk en figuurlijk ver af ligt van hun organisatie. Een belangrijke randvoorwaarde voor een efficiënte integrale werking op cliëntniveau tot slot is de mogelijkheid tot informatie-uitwisseling. Het

²⁵ Brosens, D., De Donder, L., & Verté, D. (2013). Hulp- en dienstverlening gevangenis Antwerpen: Een onderzoek naar de behoeften van gedetineerden. Antwerpen: Vlaamse overheid.

recent opgestarte casuoverleg in het kader van de aanpak van radicalisering kan hierbij als goede praktijk worden beschouwd.

Om deze multidisciplinaire aanpak verder uit te bouwen, dienen een aantal partnerschappen sterker te worden uitgebouwd. Daarbij wordt onder andere gedacht aan de geestelijke gezondheidszorg en de justitiehuizen, maar ook aan de lokale besturen en woonactoren. Zij kunnen een belangrijke rol spelen in de aanloop naar de vrijlating. Zo werd het afgelopen jaar bijvoorbeeld al gewerkt aan procedures om het aanvragen van een identiteitskaart vanuit de gevangenis mogelijk te maken. Een groot aantal gedetineerden beschikt namelijk niet over een geldige identiteitskaart omdat hun identiteitskaart vervallen is, ze deze verloren zijn of omdat deze geannuleerd werd door ambtelijke schrapping. Zowel tijdens als na detentie is het hebben van een identiteitskaart echter wel erg belangrijk. Zo hebben ze het bijvoorbeeld nodig bij een ziekenhuisopname tijdens detentie, maar ook om een attest van gezinssamenstelling of een attest van woonst aan te vragen. Ook om hun re-integratie voor te bereiden is het cruciaal, bijvoorbeeld om zich aan te sluiten bij de mutualiteit, zich te laten opnemen in de psychiatrie, bij de familierechtbank, voor het openen van een bankrekening, voor de belastingaangifte, voor het zoeken naar werk, ... Om te vermijden dat gedetineerden direct in de problemen komen, is het dus van belang dat ze bij het vrij gaan in het bezit zijn van een geldige identiteitskaart.

Ook de samenwerking omtrent het referentieadres van de gedetineerde is een voorbeeld waar nieuwe en meer uitgebouwde partnerschappen nog aan kunnen bijdragen. Een belangrijk aantal gedetineerden heeft immers nood aan een referentie-adres omdat ze door een ambtelijke schrapping niet (meer) over een domicilieadres beschikken. Een referentieadres is dan nodig om post te kunnen ontvangen van bijvoorbeeld overheidsdiensten, bank, mutualiteit, kinderbijslagfonds,... Gedetineerden zonder hoofdverblijfplaats worden ingeschreven op het adres van het OCMW van de gemeente waar hij laatst stond ingeschreven in de bevolkingsregisters. Gedetineerden die nooit zijn ingeschreven in het bevolkingsregister van een gemeente, worden ingeschreven op het adres van het OCMW van de gemeente waar de gevangenis ligt. Er dient echter nog verder geïnvesteerd te worden in een goede communicatie tussen gemeenten en gevangnissen over deze toepassing, vooral ook wanneer gedetineerden overgeplaatst worden naar een andere gevangenis en in het belang van gedetineerden die vrij komen.

Zulke samenwerkingen brengen evenwel nog andere opportuniteiten met zich mee om in het kader van de vrijlating rond cruciale thema's zoals huisvesting, schulden, en andere sociale administratie te werken.

Met een succesvolle re-integratie als focus

Om maximaal te kunnen inzetten op het beperken van recidive, het bevorderen van re-integratie en dus zo nieuwe slachtoffers te voorkomen, moet er vanaf de start van de detentie gewerkt worden met de gedetineerden, zeker met de bovengenoemde doelgroepen, op alle levensdomeinen en in het bijzonder op onderwijs, werk en wonen. We weten namelijk dat enerzijds laag opleidingsniveau, beperkte probleemoplossende vaardigheden, werkloosheid, het hebben van schulden en dak- of thuisloosheid direct samenhangen met een verhoogde kans op criminaliteit en recidive en dat anderzijds werk en prosociale relaties gelinkt worden met het stopproces van criminaliteit.²⁶ Bij het inzetten op deze domeinen is het bovendien, om maximaal recidivebeperkend te werken, belangrijk om de brug te slaan tussen binnen en buiten de gevangensmuren, evenals de brug van buiten naar binnen. Niet enkel in de aanloop naar de vrijlating moet gestreefd worden naar continuïteit tussen de hulp- en dienstverlening binnen en buiten.

²⁶ Davis, L. M, Bozick, R., Steele, J. L, Saunders, J. M, & Miles, J. N. V. (2013). Evaluating the effectiveness of correctional education: a meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults, onderzoeksrapport. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
McNeill, F. (2006). A desistance paradigm for offender management. *Criminology & Criminal Justice*, 6(1), 39-61.

Ook bij aanvang van de detentie moet er aandacht zijn voor hulp- en dienstverlening die buiten de muren al liep en in hoeverre deze gecontinueerd kan worden tijdens het verblijf in de gevangenis. Zoals in veel Europese landen is het garanderen van de continuïteit van trajecten, zowel tijdens als na de opsluiting, daarom een van de grote uitdagingen. Enkel door te werken aan de samenhang tussen (het aanbod van) de partners binnen de muren enerzijds, en de verbinding met het leven (en de hulp- en dienstverlening) voor en na detentie anderzijds, is er daadwerkelijk sprake van een integraal en effectief aanbod.

Onderwijs - competentieversterking

Met het Vlaams ondersteuningscentrum voor volwassenenonderwijs (Vocvo) dat via hun onderwijscoördinatoren het onderwijsaanbod in de gevangenissen coördineert, wordt nu al ingezet op onderwijs in de gevangenis. Ze staan in voor het detecteren van onderwijs- en vormingsbehoeften van gedetineerden en de uitbouw van een behoeftedekkend en aangepast aanbod voor onderwijs in elke gevangenis. Door gedetineerden te stimuleren een opleiding te volgen tijdens detentie, willen we hen na detentie aan werk helpen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat gedetineerden die tijdens hun detentieperiode een cursus hebben gevolgd 13% meer kans hebben op tewerkstelling na vrijlating én 43% minder kans hebben om te recidiveren dan gedetineerden die geen onderwijs volgden.²⁷ Hierin blijvend investeren is dan ook noodzakelijk. Maar enkel inzetten op deze *hard skills* is niet voldoende. Zeker bij gedetineerden is het erg belangrijk om daarnaast in te zetten op de *soft skills*. Het gaat dan om vaardigheden om 'mee te kunnen' in onze snel evoluerende samenleving zoals kritisch denken, problemen oplossen, sociale en culturele vaardigheden, samenwerken, communiceren en in deze tijd misschien nog wel de belangrijkste: ICT-vaardigheden en mediawijsheid.



Zowel op professioneel, sociaal als persoonlijk vlak zijn ICT-vaardigheden en mediawijsheid noodzakelijk om volwaardig te functioneren in en te participeren aan het maatschappelijk leven. Denk maar aan het zoeken van een job, het vinden van een woning, een afspraak maken bij de dokter of het volgen van een opleiding. Al deze zaken verlopen praktisch volledig digitaal. Ook de impact op het uitoefenen van een beroep, in zowat alle arbeidsmarktsectoren (niet enkel bureaujobs, maar bijvoorbeeld ook domotica bij elektriciens of alle elektronische componenten in een auto voor garagisten), is niet te onderschatten. Niemand ontkent nog het belang van digitale geletterdheid en levenslang leren.

In de gevangenissen zien we daarentegen momenteel nog maar een beperkte mate aan digitalisering waardoor het risico op achterstand op vlak van digitale geletterdheid voor gedetineerden dan ook zeer groot is. Daarnaast zorgt deze digitale uitsluiting er ook voor dat ex-gedetineerden geen voeling hebben met de maatschappij die steeds meer digitaal wordt en beperkt het de kans op een goede re-integratie. Evenwel is het om evidente veiligheidsredenen terecht dat DG EPI zeer voorzichtig omspringt met het binnenbrengen van deze digitale ontwikkelingen in de gevangenissen. Het vinden van een goede balans is hier cruciaal.

Desondanks zien we vandaag toch een aantal initiatieven waarbij gedetineerden toegang verkrijgen tot beperkt internet en zo in de mogelijkheid zijn om bijvoorbeeld digitale examens van de Examencommissie

²⁷ Davis, L. M, Bozick, R., Steele, J. L, Saunders, J. M, & Miles, J. N. V. (2013). Evaluating the effectiveness of correctional education: a meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults, onderzoeksrapport. Santa Monica, CA: RAND Corporation.

af te leggen. Momenteel zijn er vijf gevangenissen (namelijk Leuven-Hulp, Leuven-Centraal, Brugge, Antwerpen en Beveren) voorzien van deze beperkte internetlijn. DG EPI voorziet in de nabije toekomst de verdere uitrol van deze internetlijn en werkt daarnaast ook aan de ontwikkeling van een onlineleerplatform toegankelijk voor elke gedetineerde. Tijdens de eerste helft van 2020 heeft de coronacrisis bovendien de digitalisering binnen het gevangeniswezen noodgedwongen in een stroomverstelling gebracht. Zo is er sinds april in elke gevangenis videobezoek mogelijk en kunnen ook zittingen van de rechtbank digitaal bijgewoond worden door de gedetineerden. Hopelijk is het gevangeniswezen daardoor ook voorgoed de weg van digitalisering ingeslagen. Want er zijn op heel wat domeinen nog opportuniteiten. Denk maar aan digitale dienstverlening van VDAB, digitale loketten voor sociale administratie, digitale content van de bibliotheek, enzovoorts. Wanneer de infrastructurele randvoorwaarden zoals een beperkte internetlijn door DG EPI vervuld zullen zijn, staat de Vlaamse hulp- en dienstverlening klaar om de digitale skills van de gedetineerden bij te schaven.

Werk

Werk is een onmisbare factor voor een geslaagde re-integratie in de samenleving. Daartegenover is het ook niet onbegrijpelijk dat niet elke werkgever staat te springen om een (ex-)gedetineerde in dienst te nemen wat maakt dat het als (ex-)gedetineerde niet evident is om aan de bak te geraken. Bovendien legt de strafuitvoeringsrechtbank het hebben van werk vaak op als voorwaarde bij bijvoorbeeld voorwaardelijke invrijheidstelling of elektronisch toezicht, maar zijn er ook nog andere voorwaarden die de weg naar werk net moeilijker maken zoals bijvoorbeeld een strikt uurrooster of een avondklok. Werkloosheid wordt zo dan vaak de oorzaak van nieuwe problemen en mogelijks recidive. De samenleving heeft er dus alle baat bij dat (ex-)gedetineerden aan de bak geraken op de arbeidsmarkt. Om die toeleiding zo vlot mogelijk te laten verlopen heeft VDAB al lange tijd een specifiek bemiddelingsprogramma voor gedetineerden, namelijk 'Aan de Bak'. In dat kader gaan detentieconsulenten samen met de gedetineerden op zoek naar beroepsopleidingen buiten de gevangensmuren of zoeken ze naar werk. Daarnaast lopen er in verschillende gevangenissen ook heel wat projecten via het Europees Sociaal Fonds (ESF).²⁸ Zo maakt bijvoorbeeld het project Learning Inside Out sinds 2017 de dienstverlening van de Leerwinkel West-Vlaanderen toegankelijk in de gevangenissen van Ieper, Ruiselede en Brugge om zo een duurzame en kwaliteitsvolle leerloopbaanbegeleiding voor gedetineerden aan te bieden teneinde aansluiting op de arbeidsmarkt na detentie te verhogen. Na detentie loopt de leerloopbaanbegeleiding indien nodig ook gewoon door. Sinds begin dit jaar is dit project nog samen met de Leerwinkel Oost-Vlaanderen uitgebreid naar de gevangenissen in Dendermonde, Gent, Beveren en Oudenaarde. Competentiebooster 2.0 is een ander ESF-project dat sinds eind vorig jaar in de gevangenis Leuven-Centraal loopt. Door middel van individuele begeleiding bij het inventariseren en verder ontwikkelen van de competenties van gedetineerden verkleint het project de stap naar externe tewerkstelling. Zulke projecten zijn erg waardevol, maar zijn wel maar in bepaalde gevangenissen actief en zijn bovendien beperkt in de tijd. Het vinden van werk blijft een hekel punt voor vele (ex-)gedetineerden waardoor een blijvende en bijkomende inzet noodzakelijk is.

Wonen

De woningmarkt is voor veel (ex-)gedetineerden moeilijk toegankelijk en ze lopen dan ook een verhoogd risico op thuisloosheid na detentie. Het is bijvoorbeeld niet evident om de woonst te behouden tijdens een periode van detentie en daarnaast zijn er ook heel wat gedetineerden die voor hun detentie reeds in een precare woonsituatie verkeerden. Het is daarom van belang om al bij de start van de detentie een goed

²⁸ Het Europees Sociaal fonds (ESF) stimuleert Vlaamse organisaties om de arbeidsmarkt te versterken en de werkgelegenheid te vergroten. Het fonds helpt mensen omscholen naar een nieuwe job of begeleidt hen bij het zoeken naar een eerste baan. Bedrijven krijgen hulp bij de afstemming werk/privé voor de werknemers en de structuur van de arbeidsorganisatie. Ook maatschappelijk kwetsbare groepen, zoals laaggeschoolden, allochtonen of personen met een arbeidshandicap worden hierin betrokken. Daarnaast stimuleert het ESF organisaties om innoverend en transnationaal te werken.

zicht te krijgen op de woonsituaties van de gedetineerde om het behoud zoveel mogelijk te kunnen garanderen en/of hiermee rekening te houden in de voorbereiding op de invrijheidstelling. Met het oog op die invrijheidstelling is de toegankelijkheid van de woningmarkt namelijk een belangrijke factor om dak- en thuisloosheid te voorkomen. Dit vergt een beschikbaar aanbod van betaalbare huurwoningen, via onder meer sociale huisvesting, met eventueel begeleiding. Het is enerzijds van belang dat het aanbod voldoende toegankelijk is voor de ex-gedetineerde, zowel naar betaalbaarheid, maar ook naar toewijzingsvoorwaarden (bv. voorwaarde van veralgemeende lokale binding) of selectiemechanismen (risico op discriminatie door sommige private verhuurders). Anderzijds is het cruciaal dat de gedetineerden en de trajectbegeleiders van het Justitieel Welzijnswerk voldoende op de hoogte zijn van, en beroep kunnen doen op, de bestaande steunmaatregelen vanuit wonen (bv. de mogelijkheid om vanuit de gevangenis via een schriftelijke procedure te kunnen inschrijven voor een sociale huurwoning).

Tot op heden is de aandacht voor dit thema in de gevangenissen erg beperkt. De trajectbegeleiders van het Justitieel Welzijnswerk, die de gedetineerden begeleiden, worden bijvoorbeeld vaak geconfronteerd met vragen over het zoeken van een huurwoning, het opzeggen van een huurwoning, het inschrijven bij sociale huisvestingsmaatschappijen en sociale verhuurkantoren, enzovoorts maar kunnen deze vragen vaak niet of niet meteen beantwoorden. Om te komen tot een kwalitatieve re-integratie van gedetineerden dringt een betere afstemming tussen de woonactoren, de trajectbegeleiders en de psychosociale dienst zich dan ook op. In 2019 werden er wel al de eerste stappen in de goede richting gezet. Zo werden er in de gevangenissen in Gent, Dendermonde en Hasselt een aantal netwerkmomenten wonen georganiseerd om de lokale woonactoren, de trajectbegeleiders van het Justitieel Welzijnswerk en de psychosociale dienst samen te brengen en elkaar te informeren over elkaars werking en dienstverlening met het oog op een betere samenwerking. Het is er belangrijk tijdens detentie ook al meer in te zetten op dit thema.

Sociaal netwerk

Voor gedetineerden is de scheiding van de directe familie en het bredere netwerk vaak het meest pijnlijk gevolg van een gevangenisstraf. Het goed onderhouden van contacten met het netwerk tijdens detentie heeft niet enkel een impact op de betrokken gedetineerde, maar heeft ook gevolgen voor de algemene sfeer in de gevangenis. Gedetineerden met sterke informele sociale netwerken tijdens detentie vinden het namelijk gemakkelijker om de impact van hun opsluiting tegen te gaan, hebben een grotere kans op een succesvolle re-integratie in de samenleving en hebben minder kans op recidive na vrijlating. In de aanloop naar en na vrijlating kan het netwerk van een gedetineerde immers praktische en emotionele steun bieden. Denk aan woonst en opvang maar ook de motivatie om afspraken na te komen, bijstand in moeilijke momenten of een zinvolle vrijetijdsbesteding via het sport- en verenigingsleven.²⁹ Als samenleving hebben we dus alle baat bij een goed uitgebouwd netwerk rond de gedetineerden.

Maar ook de impact van de detentie op de directe sociale omgeving van de gedetineerde mag niet onderschat worden. Zo cijferen naastbestaanden zichzelf vaak weg en leven ze in grote mate in functie van de noden en behoeften van de gedetineerde. Ze trachten de situatie voor de buitenwereld zoveel mogelijk te verbergen uit schaamte of schrik voor stigmatisering. Het voorzien van voldoende informatie en ondersteuning is daarom belangrijk. Daarnaast worden de naastbestaanden betrokken bij de strafuitvoering door bijvoorbeeld onderdak te bieden bij penitentiair verlof of voorwaardelijke invrijheidstelling, breiden hun rollen uit of dienen ze nieuwe rollen en verantwoordelijkheden op te nemen. Dit manifesteert zich het sterkst thuis, aangezien ze er alleen voor staan en alle verantwoordelijkheden van de gedetineerde over moeten nemen. Ze worden bijvoorbeeld niet alleen een alleenstaande ouder, maar ook de belangrijkste kostwinner en klusjesman.³⁰

²⁹ Mills, A. & Codd, H. (2008). Prisoners' families and offender management: mobilizing social capital. *Probation Journal*. 55(1), 9-24.

³⁰ Vanhaelemesch, D. (2015). De beleving van elektronisch toezicht in vergelijking met de gevangenisstraf. Den Haag: Boom criminologie.

Het is een integrale taak voor de trajectbegeleiders van het Justitieel Welzijnswerk om vanaf de start van de detentie aandacht te hebben voor het netwerk rond de gedetineerde en het herstel van de breuken tussen een gedetineerde en zijn omgeving. Bij onthaalgesprekken en tijdens begeleidingen van gedetineerden wordt voortdurend gepolst naar de situatie van familieleden en de behoeften van kinderen. Onbedoelde effecten van de straf op de onschuldige familieleden moeten zoveel mogelijk proberen vermeden worden. Naast het Justitieel Welzijnswerk kunnen ook organisaties van buiten zoals Lus vzw, de Diensten Ondersteuningsplan en Eigen Kracht Conferenties, die ook werken met niet-gedetineerden, ingezet worden om een netwerk rond een gedetineerde te activeren. Alle gedetineerden die een begeleiding krijgen via het Justitieel Welzijnswerk kunnen bovendien, indien ze dat willen, ook nog verder ondersteuning krijgen na de vrijlating door het CAW, via beroepskrachten, vrijwilligers of via een doorverwijzing. Door het gebrek aan personeel en middelen is het echter onmogelijk deze dienstverlening aan alle gedetineerden aan te bieden. Gezien het belang ervan voor de re-integratie, is het echter aan te bevelen dat de initiatieven gericht op het versterken van de sociale omgeving verder uitgebouwd worden zodat er systematisch aandacht gaat naar de verbindingen met de buitenwereld.

Om bruggen te bouwen tussen de gedetineerden en de samenleving, is het ook interessant om cultuur en sport actief in te zetten in participatietrajecten. Het verhoogt namelijk de connectie met zichzelf en de omgeving en draagt bij tot een succesvolle re-integratie. Door een sterkere betrokkenheid en inbreng van de gedetineerden werken ze aan zelfontplooiing en krijgen ze de kans om verantwoordelijkheden op te nemen en hun competenties aan te wenden en verder te ontwikkelen. Vaardigheden die ze ook na detentie ten volle kunnen inzetten. Gedetineerden nemen bijvoorbeeld als cultuur- of sportambassadeurs verantwoordelijkheid op bij de uitbouw, organisatie en bekendmaking van het cultuur- en sportaanbod in de gevangenis. Maar ook de sport- en cultuurprogramma's op zich zouden een connectie met de leefwereld van de gedetineerden na detentie kunnen maken wanneer de gedetineerden na detentie de weg zou vinden naar een sport- of cultuuraanbod. Hiermee bouwt men aan een vrijetijdsnetwerk via sport en cultuur die de kans op re-integratie verhoogt. In 2019 organiseerde de Rode Antraciet 515 cultuur- en sportactiviteiten in de gevangnissen waarvan 57% gebeurde met participatie van gedetineerden (gaande van informeren tot en met mee beslissen over het gewenste activiteiten aanbod). Zo ondersteunen en adviseren gedetineerden in de gevangenis van Beveren bijvoorbeeld bij het onthaal van nieuwe gedetineerden en zijn er verschillende herstelgerichte culturele activiteiten waar vrije burgers en gedetineerden met elkaar in gesprek gaan. Via ook sport en cultuur dient er dus nog meer gewerkt te worden aan de brug met het leven buiten en het opzetten van een netwerk rond de gedetineerde.

Doelstellingen en acties

Het nieuwe strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden bevat vijf overheidsbrede geïntegreerde transversale doelstellingen. Deze doelstellingen zijn gebaseerd op de regelgevende bepalingen, het Vlaamse regeerakkoord en de beleidsnota 'Justitie en Handhaving'.

Per strategische doelstelling worden, op basis van onder andere de omgevingsanalyse en de evaluatie van het vorige strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden 2015-2020, de acties geschetst waarop de Vlaamse Regering de komende jaren zal inzetten teneinde een kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening voor gedetineerden uit te bouwen. Sommige acties leiden tot het bereiken van meerdere vooropgestelde doelstellingen, maar werden maar één keer opgenomen om herhaling te vermijden. Om dit overzichtelijk weer te geven staat bij elke actie in de tabel aangegeven tot welke andere doelstellingen de actie bijdraagt.

De gemengde commissie, verantwoordelijk voor de opvolging van de uitvoering van het strategisch plan, zal deze acties verder concretiseren. Zo wordt, zoals voorzien in artikel 8 van het decreet van 8 maart 2013, het tijdspad verduidelijkt waarbinnen de betrokken actiepunten moeten gerealiseerd worden, worden relevante en SMART indicatoren vastgesteld die toelaten de uitvoering van de actiepunten en de realisatie van de doelstellingen op te volgen en worden de middelen en instrumenten aangegeven die ingezet worden om de betrokken actiepunten uit te voeren en de betrokken doelstelling te realiseren.

Met dit actieplan engageren de betrokken ministers zich tot uitvoering van de geformuleerde acties met, waar nodig, het gepaste budget. Jaarlijks zullen de vakministers via hun beleids- en begrotingstoelichting rapporteren over de opvolging en evaluatie van de acties die vanuit hun bevoegdheden in dit plan werden opgenomen. In 2022-2023 wordt op basis daarvan een tussentijdse evaluatie opgemaakt en wordt het plan geüpdatet zodat acties kunnen bijgestuurd en nieuwe acties toegevoegd worden.

Het strategisch plan biedt evenwel geen volledig overzicht van alle inspanningen in het kader van de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, maar omvat prioritaire doelstellingen en acties waar de betrokken ministers op zullen inzetten. Deze situeren zich zowel op beleids- als operationeel niveau, en zullen gedeeltelijk uitvoering krijgen via de actieplannen die de lokale beleidsteams op basis van dit strategisch plan voor de periode 2021-2023 per gevangenis opstellen.

SD 1. We zetten in op een meer evidence-based hulp- en dienstverleningsaanbod

Een gedifferentieerd hulp- en dienstverleningsaanbod, dat de brug slaat tussen binnen en buiten de gevangensmuren, zorgt voor een betere re-integratie in de samenleving en vermindert het risico op recidive, en dus ook nieuwe slachtoffers. Onderzoek toont dat aan. In elke Vlaamse en Brusselse gevangenis wordt momenteel onder coördinatie van de Vlaamse beleidscoördinatoren een hulp- en dienstverleningsaanbod voorzien. Echter, de groep gedetineerden in de 18 Vlaamse en Brusselse gevangenissen is zeer divers. Daarom is het erg belangrijk dat de uitbouw van de hulp- en dienstverlening gebaseerd is op de reële noden en achterliggende problematieken van de gevangenispopulatie en hun directe sociale omgeving.

Momenteel worden in de verschillende gevangenissen al wel instrumenten gehanteerd om dit aanbod zoveel mogelijk te laten aansluiten op de noden van de gedetineerden en hun directe sociale omgeving. Toch is er nood aan een meer wetenschappelijk onderbouwde en uniforme werkwijze om dit te doen. In

het verleden is er reeds heel wat nuttig wetenschappelijk onderzoek gevoerd met betrekking tot de hulp- en dienstverlening, deelgroepen en problematieken binnen de gevangenispopulatie.

Met nieuw onderzoek willen we niet alleen tegemoetkomen aan de hiaten van het reeds bestaande onderzoek, maar ook meer aandacht besteden aan verschillende doelgroepen in de gevangenissen. Bij de opzet van nieuw onderzoek is het bovendien belangrijk dat er rekening wordt gehouden met de expertise van de verschillende beleidsteams en andere stakeholders, maar ook met ontwikkelingen in het kader van de hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg.

De onderzoeksresultaten zullen de basis vormen voor de toekomstige uitbouw van de hulp- en dienstverlening. In die zin zullen de strategische doelstellingen van dit plan herwerkt worden op basis van voortschrijdende wetenschappelijke inzichten met betrekking tot de doelgroep gedetineerden, samen met de resultaten van de lopende audit die door het Rekenhof wordt uitgevoerd.

1. Onderzoek naar een behoeftegerichte hulp- en dienstverlening

Het onderzoek naar een behoeftegerichte hulp- en dienstverlening vertrekt vanuit de resultaten van recent wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, de diverse doelgroepen (minstens geradicaliseerden, gedetineerden met een psychische/psychiatrische problematiek (inclusief verslavingsproblematieken en geïnterneerden die in de gevangenis verblijven), veelplegers en daders van intrafamiliaal (incl. kindermishandeling) en seksueel geweld) en problematieken binnen de gevangenispopulatie, maar ook vanuit de hiaten in dit onderzoek. Hierbij wordt nagegaan hoe de Vlaamse en Brusselse gevangenispopulatie er anno 2021 uitziet en wat hun noden en behoeften zijn. Om het plaatje volledig te maken wordt ook gekeken naar de noden en behoeften van langgestrafte gedetineerden bij vrij gaan en vrij zijn om zo na te kunnen gaan waar ze op botsen bij hun re-integratie en wat hen erbij helpt. Maar ook naar hoe ze de rol van de hulp- en dienstverlening in de gevangenis daarbij zien en wat ze daar gemist hebben of hen net geholpen heeft bij hun re-integratie.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2022

2. Onderzoek naar wat werkt om te komen tot een geslaagde re-integratie en recidivebeperking

In het onderzoek naar wat werkt wordt gezocht naar de werkzame factoren van een effectief hulp- en dienstverleningsaanbod die naast een geslaagde re-integratie ook recidivebeperking als doel hebben. Er wordt ook gekeken of er specifieke werkzame factoren zijn afhankelijk van de doelgroep, bijvoorbeeld daders van seksueel en intrafamiliaal geweld, en geradicaliseerden), waarop het aanbod gericht is, aan welke randvoorwaarden er moet voldaan zijn om die factoren in de praktijk te brengen en hoe dit gemonitord kan worden.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2022

3. Uitwerking van een behoeftegerichte en effectief hulp- en dienstverlening

Op basis van het grondig inzicht dat verkregen wordt op het profiel van de gevangenispopulatie en aanbevelingen uit nieuw Vlaams onderzoek, wordt het hulp- en dienstverleningsaanbod beter georiënteerd op de noden, behoeften en onderliggende problematieken van de gevangenispopulatie. Hiertoe worden nieuwe domeinspecifieke of domeinoverstijgende maatregelen genomen.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	<ul style="list-style-type: none">- Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding- Minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw- Minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand- Minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen- Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, ICT en Facilitair Management- Minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2023-2024

4. Onderzoeken van de mogelijkheden en grenzen van de uitbreiding van het VAPH-aanbod voor gedetineerden met een (vermoeden van) handicap

Tijdens de vorige legislatuur werd het vigerend Besluit van de Vlaamse Regering dat voorschrijft aan welke personen met een handicap VAPH-specifieke hulp- en dienstverlening worden geboden uitgebreid tot personen met een (vermoeden van) handicap die als gedetineerde (dus inclusief geïnterneerden in de gevangenis) in de gevangenis verblijven. In de praktijk ontbrak het evenwel aan mensen en middelen om hier volop op in te zetten. Tijdens deze legislatuur wordt binnen de projectgroep geïnterneerden binnen het VAPH onderzocht hoe deze legislatuur effectief kan geïnvesteerd worden in deze ruimere doelgroep en hoe dit meetbaar kan gesteld worden.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2025

SD 2. Alle Vlaamse beleidsdomeinen zetten maximaal in op hulp- en dienstverlening, en in het bijzonder op onderwijs, werk, welzijn, geestelijke gezondheidszorg en wonen, aan gedetineerden om re-integratie te bevorderen, zodoende ook recidive te beperken en nieuwe slachtoffers te voorkomen³¹

Om maximaal te kunnen inzetten op het beperken van recidive, het bevorderen van re-integratie en dus zo nieuwe slachtoffers te voorkomen, moet vanaf de start van de detentie gewerkt worden aan een zinvol hulp- en dienstverleningsaanbod op maat van de gedetineerden. Gedetineerden hebben, naast hun

³¹ Dit binnen het evoluerende kader van de penitentiaire gezondheidszorg.

crimineel gedrag, vaak een geschiedenis met veel problemen zoals verslaving, armoede, een moeilijke jeugd, en psychologische problemen. Dit vraagt een inzet op alle levensdomeinen en een aangepaste, responsabiliserende aanpak, in nauwe samenwerking met alle betrokken actoren.

Uit onderzoek³² weten we dat bepaalde persoonlijke kenmerken en factoren direct samenhangen met een verhoogde kans op criminaliteit en op recidive. Het gaat hierbij over problematisch alcohol- en druggebruik, laag opleidingsniveau, beperkte probleemoplossende vaardigheden, en (structurele) omgevingsfactoren, zoals het niet hebben van werk, schulden en dak- of thuisloosheid. Factoren zoals werk en pro-sociale relaties zijn dan weer centrale factoren die gelinkt worden met het stopproces van criminaliteit.³³ Interventies dienen volgens de wetenschappelijke literatuur dus systematisch in te zetten op zowel deze persoonlijke kenmerken als op de structurele factoren, aangezien enkel een gecombineerde aanpak van structurele factoren en (cognitieve) vaardigheden op deze gebieden de kans op recidive verkleint. Daarom besteden we tijdens detentie bijzondere aandacht aan de domeinen onderwijs/opleiding, welzijn en geestelijke gezondheidszorg. Bovendien zetten we in aanloop naar de invrijheidsstelling bijkomend in op domeinen als huisvesting en tewerkstelling (zie strategische doelstelling 4).

Bovenstaande wetenschappelijke inzichten geven ook aan dat de intersectorale samenwerking versterkt moet worden. Daar waar problemen complex zijn, is een multidisciplinaire aanpak nodig op maat van de individuele gedetineerde. Daarom worden enerzijds de krachten die al aanwezig zijn versterkt, leemtes vastgesteld en bepaald welk aanbod verder nodig is. We hechten daarbij belang aan trajectmatig werken en ketenaanpak. Alles staat of valt hierbij met een goede afstemming tussen de verschillende diensten. Anderzijds wordt het hulp- en dienstverleningstraject voor veroordeelde gedetineerden afgestemd op het detentieplan³⁴ van de gedetineerde.

Naast de hulp- en dienstverleningsfactoren speelt de gedetineerde zelf en diens gedrag (inzicht) natuurlijk ook onmiskenbaar een belangrijke rol, alsook de naastbetrokkenen van de gedetineerde. Participatie van gedetineerden is namelijk een specifieke manier om hen te leren verantwoordelijkheid op te nemen. Zeker in de context van een gevangenis waarin er weinig vrijheid van handelen is en alles voor de gedetineerde beslist wordt, staan zelfbeschikking en autonomie erg onder druk. Daarom is het belangrijk om in te zetten op responsabilisering. De doelstelling daarbij is om zowel verantwoordelijkheid voor het eigen leven, het eigen gedrag en de effecten ervan op anderen te stimuleren, als het ontwikkelen en versterken van hun competenties met het oog op re-integratie. Dit doen we door gedetineerden actief te laten meewerken aan de uitbouw, de organisatie en de bekendmaking van het aanbod. In het kader van verantwoordelijkheid is ook het werken aan herstel op zowel individueel als structureel niveau van belang. Het gaat dan om werken aan herstel ten opzichte van het slachtoffer, schuldinzicht, maar ook aan herstel van de breuken tussen de

³² Davis, L. M, Bozick, R., Steele, J. L, Saunders, J. M, & Miles, J. N. V. (2013). Evaluating the effectiveness of correctional education: a meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults, onderzoeksrapport. Santa Monica, CA: RAND Corporation: Onderzoekers uit Amerika hebben een analyse gemaakt van de effectiviteit van educatie tijdens detentie o.b.v. 58 eerdere onderzoeken. Hieruit blijkt dat gedetineerden die tijdens hun detentieperiode een cursus hebben gevolgd 13% meer kans hebben op tewerkstelling na vrijlating én 43% minder kans hebben om te recidiveren dan gedetineerden die geen onderwijs volgden.

³³ McNeill, F. (2006). A desistance paradigm for offender management. *Criminology & Criminal Justice*, 6(1), 39-61.

Skardhamar, T. & Savolainen, J. (2014). Changes in criminal offending around the time of job entry: a study of employment and desistance. *Criminologie*, 52(2), 263-291.

³⁴ Het individueel detentieplan bevat een schets van het detentietraject en, in voorkomend geval, van de activiteiten die op herstel gericht zijn, met name de schade die de slachtoffers opgelopen hebben. Het detentieplan bevat ook eventuele adviezen over overplaatsingen die voor de veroordeelde redelijkerwijze in het vooruitzicht kunnen worden gesteld, rekening houdend met de duur van de uitgesproken straffen, met de criteria voor de toepassing van bijzondere wijzen van tenuitvoerlegging en van vervroegde invrijheidstelling of met de datum van definitieve invrijheidstelling. Dit plan bevat bovendien voorstellen van activiteiten waaraan de veroordeelde zal deelnemen.

gedetineerde en zijn omgeving. Want ook de sociale context is een belangrijke beschermende factor wat re-integratie en beperking van recidive betreft.

OD 2.1 We zetten in op de verdere ontwikkeling van de capaciteiten, competenties en kennis van gedetineerden

5. Cursus Nederlands als tweede taal

Het Agentschap Integratie en Inburgering zet zich in om de cursussen Nederlands als tweede taal structureel te organiseren in de gevangenissen. Anderstalige gedetineerden worden hiervoor gescreend en doorverwezen. Op deze manier wordt ook het overige aanbod van de hulp- en dienstverlening toegankelijker en wordt de kans op een succesvolle re-integratie vergroot.

Trekkende minister(s)	Minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen
Meewerkende minister(s)	Minister van Onderwijs , Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Gekoppeld aan andere SD	4
Timing	2020-2024

6. Beroepsopleidingen en taalwerving door VDAB

VDAB zet waar mogelijk in op taalverwerving op de opleidings- of werkplek voor gedetineerden. In dat kader wordt onder andere onderzocht hoe er voor gedetineerden vanuit VDAB meer ingezet kan worden op beroepsopleidingen met waar nodig taalondersteuning.

Trekkende minister(s)	Minister van Economie, Innovatie, Werk , Sociale Economie en Landbouw
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2024

7. Optimalisatie onderwijscoördinatie

De onderwijscoördinatoren staan in voor het detecteren van onderwijs- en vormingsbehoeften van gedetineerden en voor de uitbouw van een behoeftedekkend en aangepast aanbod voor onderwijs in elke Vlaamse en Brusselse gevangenis. Om hun werking nog te optimaliseren worden zowel hun taken en werkwijzen als het door hun georganiseerde aanbod per individuele gevangenis in kaart gebracht. Hierbij wordt onder andere onderzocht hoe en of vraag en aanbod op elkaar is afgestemd, in welke mate het aanbod kan bijdragen tot de re-integratie van de gedetineerde, hoe ze gedetineerden bereiken, hoeveel ze er bereiken, wat de motivatie van gedetineerden is om in te gaan op het aanbod, waar er nog knelpunten zitten en waar er verbeteringen mogelijk zijn. Ook de piste van het structureel opzetten van leertrajectbegeleiding wordt in deze oefening meegenomen.

Op basis van deze analyse wordt ook de leidraad die als toetssteen voor de onderwijscoördinatoren fungeert voor de kwaliteitsvolle uitbouw van het lokale aanbod, bijgestuurd. De leidraad beschrijft de basisprincipes voor de uitbouw van een behoeftegericht onderwijsaanbod met als doel om zoveel als mogelijk kansen te creëren voor zoveel mogelijk gedetineerden, met respect voor de vastgelegde prioriteiten en een efficiënte besteding van de ingezette middelen.

Trekkende minister(s)	Minister van Onderwijs , Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2023

8. Uitbouw leertrajectbegeleiding

Op basis van goede praktijken zoals het project Learning Inside Out wordt de mogelijkheid van de structurele inbedding van leertrajectbegeleiding met oog op het verhogen van de aansluiting op de arbeidsmarkt na detentie in de Vlaamse en Brusselse onderzocht. Zulke leertrajectbegeleiding kan bestaan uit het behandelen van informatievragen, het voeren van informatiebemiddelingen en/of het opzetten van begeleidingen met de nodige aandacht voor nazorg. Hierbij wordt steeds de brug gemaakt naar buiten door de leerloopbaanbegeleiding na detentie te continueren.

Trekkende minister(s)	Minister van Onderwijs , Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2024

9. Evaluatie financieringssysteem volwassenenonderwijs

Sinds september 2019 is in het volwassenenonderwijs een nieuw financieringssysteem in voege. Met dit nieuwe financieringssysteem wordt ingezet op kwetsbare doelgroepen, waaronder gedetineerden, en het verhogen van de kwalificatiegerichtheid in het volwassenenonderwijs. Aan de hand van een puntensysteem gelinkt aan de financiering³⁵ worden de centra volwassenenonderwijs gestimuleerd te investeren in deze doelgroepen en dus ook in gedetineerden.

In de periode 2020–2022 wordt de berekening van het nieuwe financieringssysteem van het volwassenenonderwijs met de financieringspunten gemonitord en geëvalueerd met het oog op een mogelijke bijsturing ervan vanaf het schooljaar 2023-2024. Hierbij wordt onder andere nagegaan of het nieuwe financieringssysteem ook effectief heeft geleid tot meer gedetineerde cursisten.

Trekkende minister(s)	Minister van Onderwijs , Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2023

³⁵ Om de middelen tussen de centra te verdelen, wordt gewerkt met financieringspunten. Op basis van de in- en output van financierbare cursisten genereren centra financieringspunten. Deze financieringspunten worden daarna gewogen op basis van bepaalde centrum-, opleidings- en cursistenkenmerken. Voor het aanbod in de gevangenissen en voor cursisten zonder diploma secundair onderwijs wordt een hogere wegingscoëfficiënt voorzien. De gewichten worden bovendien vermenigvuldigd omdat de combinatie van de verschillende factoren extra inspanningen vragen van de centra.

Om centra te stimuleren volledige trajecten aan te bieden en de ongekwalificeerde uitstroom tegen te gaan, worden de financieringspunten van de centra verhoogd met een kwalificatiebonus van 20% van het aantal lestijden van de totale opleiding (zoals opgenomen in het opleidingsprofiel). Deze wordt toegekend als de cursist een volledige opleiding afrondt en dus een certificaat of diploma behaalt.

10. Duaal leren

De mogelijkheden tot het invoeren van duaal leren in de gevangenissen waarbij vanuit detentie opleidingen alsook eventueel bijhorende stages buiten de muren kunnen opgestart worden om zo de re-integratie zo optimaal mogelijk te laten verlopen, worden onderzocht. Hierbij is het van groot belang dat het onderwijstraject tijdens de detentie evolueert van binnen naar buiten. Zo kan een gedetineerde tijdens detentie ondersteuning en een netwerk opbouwen buiten de muren, en tegelijkertijd nog rekenen op het gekende netwerk binnen de muren. In dit kader wordt nagegaan of er proefprojecten kunnen gestart worden.

Trekkende minister(s)	- Minister van Onderwijs , Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand en - Minister van Economie, Innovatie, Werk , Sociale Economie en Landbouw
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2021-2024

11. Opleidings- en werkvloerprojecten natuur-, bos- en landschapsbeheer

Op basis van de resultaten van het succesvolle project 'Bos- en natuurbeheer als kans voor toekomstige ex-gedetineerden' van 2015 worden in een aantal gevangenissen met een groene omgeving opnieuw pilotprojecten opgezet. Zo zal er concreet een specifiek opleidingstraject rond natuur-, bos- en landschapsbeheer voorzien worden en worden er op het terrein van de gevangenis 'werkvloeren' gecreëerd waar de gedetineerden hun opgedane kennis in de praktijk kunnen brengen. Daarnaast worden er ook stages georganiseerd in het regulier economisch circuit en in de sociale economie waar ze in een echte werkomgeving ervaring kunnen opdoen zodat hun kansen op de arbeidsmarkt nog vergroot worden. Bovendien worden zo de bedrijven die fungeren als stageplaats warm gemaakt om ex-gedetineerden in dienst te nemen en kunnen ze andere bedrijven stimuleren dat ook te doen. De pilotprojecten worden geëvalueerd en bijgestuurd waar nodig.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving, Omgeving , Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2021-2024

OD 2.2 We investeren in de praktisch organisatie van het leven na detentie

12. Inzet van detentieconsulenten bij de uitwerking van het reclasseringsplan

VDAB zet verder in op zijn dienstverlening binnen de muren van elke Vlaamse en Brusselse gevangenis met de inzet van detentieconsulenten. Zij leveren een bijdrage bij het uitwerken van een reclasseringsplan door veroordeelde gedetineerden te ondersteunen in hun zoektocht naar werk of hen te oriënteren naar een beroepsopleiding, rekening houdend met de restricties die opgelegd worden door justitie (bv. door gevangenisdirectie of strafuitvoeringsrechtbank). Daarbij wordt maximaal ingezet op werkplekieren. Hiervoor worden de banden met bedrijven nog extra aangehaald. Daarnaast wordt er ingezet op de toegankelijkheid van de dienstverlening en wordt er onderzocht hoe we gedetineerden vroeger kunnen voorbereiden om hun traject naar werk of opleiding uit te werken. We investeren in samenwerking met de

outreaching partners die actief zijn binnen de gevangenis om het bereik binnen de doelgroep nog te vergroten.

Trekkende minister(s)	Minister van Economie, Innovatie, Werk , Sociale Economie en Landbouw
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2024

13. Informeren van strafuitvoeringsrechtbanken over arbeidsmarkt

VDAB gaat (bij veranderingen op de arbeidsmarkt) in dialoog met de strafuitvoeringsrechtbanken om hen te informeren over de actuele toestand op de arbeidsmarkt en mogelijke knelpunten voor gedetineerden te duiden. Op die manier kunnen de strafuitvoeringsrechtbanken de voorwaarden die ze opleggen hierop afstemmen en beter inschatten wat ze van de gedetineerden kunnen verwachten. Daarnaast maakt deze dialoog het mogelijk om het werk van de detentieconsulenten af te stemmen op de verwachtingen van de strafuitvoeringsrechtbanken.

Trekkende minister(s)	Minister van Economie, Innovatie, Werk , Sociale Economie en Landbouw
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2024

14. Outreachende acties naar (ex-)gedetineerden

Via de nieuwe ESF-oproep Outreach & Activering bis (490) worden er outreachende acties naar de doelgroep van (ex-)gedetineerden ondernomen om de re-integratie op de arbeidsmarkt te faciliteren. Momenteel lopen reeds vier projecten gericht op gedetineerden (Learning Inside Out, Jobroad, J-oplossing en Competentiebooster 2.0) in het kader van een vorige ESF-oproep Outreach & Activering (457). Door middel van deze outreachende acties wordt het bereik van de populatie verhoogd en wordt een aanvullend aanbod op de dienstverlening van de VDAB detentieconsulenten georganiseerd.

Trekkende minister(s)	Minister van Economie, Innovatie, Werk , Sociale Economie en Landbouw
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	4
Timing	2020-2022

15. Verbeteren toegang tot en toewijzing van sociale huurwoningen voor (ex-)gedetineerden

Het is van belang dat zowel inzake toegang tot als toewijzing van sociale huurwoningen voldoende aandacht wordt besteed aan de specifieke situatie en positie van (ex-)gedetineerden. Daarom zal er verder gewerkt worden rond de geïnventariseerde knelpunten op vlak van sociale huisvesting uit het dossier 'woonproblemen van gedetineerden' van het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk. Zo wordt naar aanleiding van dat dossier onder meer onderzocht hoe de gedetineerde zich van op afstand (schriftelijk) zou kunnen inschrijven bij sociale verhuurders, hoe er bij de toewijzingsmogelijkheden rekening kan gehouden worden met de specifieke situatie van (ex-)gedetineerden, hoe de nodige flexibiliteit kan geboden worden in toewijzing om rekening te houden met onvoorspelbaarheid van hun datum van invrijheidstelling en of het mogelijk is een woonbegeleidingsovereenkomst te verplichten.

Daarnaast zal het sociale huurstelsel de komende legislatuur verdere wijzigingen ondergaan, waardoor maatwerk verder gefaciliteerd wordt: maximaal 50% van het aantal sociale huurwoningen zal op voorstel van de gemeente met voorrang kunnen worden toegewezen aan specifieke doelgroepen zoals senioren, personen met een handicap en bijvoorbeeld ook ex-gedetineerden. Het toewijzingsbeleid zal eveneens grondige wijzigingen ondergaan naar aanleiding van het voornemen om sociale verhuurkantoren en sociale huisvestingsmaatschappijen samen te brengen onder ‘erkende woonmaatschappijen’.

Trekkende minister(s)	Minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed
Meewerkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2024

16. Aanvragen van een identiteitskaart vanuit de gevangenis

Omdat in een groot aantal gedetineerden niet beschikt over een geldige identiteitskaart, werd in de loop van 2019 gewerkt aan een draaiboek met betrekking tot het aanvragen van een identiteitskaart vanuit de gevangenis, dat in elke gevangenis dient uitgerold te worden. De bedoeling is om overal tot een werkbare procedure en samenwerkingsafspraken te komen opdat elke gedetineerde die de gevangenis verlaat een geldige identiteitskaart kan hebben. Er wordt hiervoor nauw samengewerkt met DG EPI. Bij deze uitrol wordt rekening gehouden met de evolutie in het dossier met betrekking tot de elektronische identiteitskaart met vingerafdrukken. Er is daarbij namelijk sprake van een mobiele applicatie voor alle gemeenten waar een gevangenis gelegen is. Daarnaast wordt binnen het project Gemeente zonder Gemeentehuis nagegaan hoe de ambitie van het aanvragen van een identiteitskaart vanuit de gevangenis kan worden ondersteund.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	- Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding - Minister van Binnenlands Bestuur , Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen
Gekoppeld aan andere SD	5
Timing	2020-2024

17. Referentieadressen

Gedetineerden die nergens een domicilieadres (meer) hebben, als ze opgesloten worden, krijgen automatisch een referentieadres bij het OCMW. De voorbije beleidsperiode werden knelpunten met betrekking tot deze belangrijke materie, bijvoorbeeld de communicatie tussen de gemeenten en de gevangnissen, in kaart gebracht. Deze knelpunten situeren zich op verschillende niveaus: op vlak van de regelgeving, op vlak van kennis van deze regelgeving en op vlak van toepassing van deze regelgeving in de praktijk.

Om deze materie verder uit te klaren en de knelpunten verder weg te werken, willen we in overleg gaan met DG EPI, de FOD Binnenlandse Zaken en de VVSG.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	5
Timing	2020-2022

18. Infosessies inburgeringstraject

In de gevangenissen worden voor gedetineerden van buitenlandse herkomst in de aanloop van hun vrijlating infosessies georganiseerd over het inburgeringstraject. Gedetineerden die verplicht zijn om een inburgeringstraject te volgen, krijgen een uitstel van deze plicht tot na de detentie. We gaan na of we een proefproject kunnen opstarten in de gevangenis waarbij inburgering gevolgd kan worden op afstand.

Trekkende minister(s)	Minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2022

OD 2.3 We investeren in de (psychosociale) begeleiding van gedetineerden

19. Optimalisering van de praktijken met betrekking tot het onthaal van gedetineerden

De praktijken met betrekking tot het onthaal van gedetineerden worden geoptimaliseerd. Het onthaal van een CAW behelst naast kennismaking ook het bekendmaken van het aanbod en het samen met de betrokkene bekijken welk aanbod passend is. Hiervoor worden de bestaande werkwijzen betreffende het onthaal van gedetineerden in Vlaanderen en Brussel geanalyseerd. Op die manier kunnen er goede praktijken geïdentificeerd worden die mogelijks gebruikt kunnen worden over de verschillende gevangenissen heen, maar worden ook de hindernissen in kaart gebracht. Daarnaast wordt een beknopte analyse gemaakt van de manier waarop het onthaal van gedetineerden in het buitenland wordt georganiseerd. Op basis van de bevindingen wordt onderzocht of er nieuwe samenwerkingsmodellen en instrumenten zijn die de effectiviteit van de onthaalpraktijken in de gevangenissen kunnen verbeteren. Via deze oefening wordt ook de inbreng van de hulp- en dienstverlening in het detentieplan van de gedetineerde bevorderd.

SAM vzw neemt hierbij de leiding en wordt ondersteund door een gemengde stuurgroep samengesteld uit vertegenwoordigers van op het terrein, de administratie en de academische wereld. Hierbij wordt de kernopdracht van elke actor en/of partner behouden en gerespecteerd.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	3-5
Timing	2021-2023

20. Evaluatie van de werking van het dagcentrum vanuit het VAPH

De werking van de zorgaanbieders die binnen de gevangenissen van Gent, Antwerpen en Merksplas momenteel inzetten op dagbesteding voor gedetineerden met een vermoeden van beperking wordt geëvalueerd. Er wordt, in al zijn aspecten, onderzocht of deze werking ook kan worden uitgebreid naar de andere gevangenissen in Vlaanderen en Brussel.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	3
Timing	2020-2025

21. Optimalisering van de praktijken met betrekking tot herstel en het inzetten van sociale netwerken

Voortbouwend op een doelstelling uit het vorig strategisch plan, waar de noden en behoeften van het sociaal netwerk in kaart werden gebracht, en vertrekkend vanuit de goede praktijken, ontwikkelen de CAW's een sectorale visie die als basiskader kan gebruikt worden voor het werken met sociale netwerken voor alle diensten Justitieel Welzijnswerk. Op die manier wordt de kwaliteit en gelijkvormigheid van de interventies en de gelijke behandeling van gedetineerden en hun sociaal netwerk hieromtrent over de verschillende gevangenissen heen bevorderd.

Daarom inventariseren de CAW's via een vragenlijst welke goede praktijken en welke lacunes er in het huidig aanbod van de diensten Justitieel Welzijnswerk bestaan met betrekking tot herstel van gedetineerden en hun netwerk en het inzetten van dit netwerk bij re-integratie. Vervolgens ontwikkelen de CAW's op basis van deze bevindingen een basiskader en wordt dit geïmplementeerd in de verschillende diensten Justitieel Welzijnswerk. Er wordt opvolging voorzien door het werkoverleg van het Justitieel Welzijnswerk, SAM en de beleidsgroep CAW.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	4
Timing	2021-2024

22. Uitbreiding werking TANDEM

Er is een nieuwe samenwerkingsovereenkomst afgesloten tussen het Vlaams Overlegplatform Geestelijke Gezondheid vzw en de Vlaamse Gemeenschap voor de continuering van TANDEM voor drie jaar, van 1 januari 2020 tot 31 december 2022. Daarnaast wordt het budget voor TANDEM vanaf 1 juli 2020 verdubbeld om de bestaande wachtlijsten binnen TANDEM weg te werken en de cliënt te ondersteunen in het verder uitbouwen van het hulpverleningstraject tijdens de cruciale eerste periode na vrijlating. Ten derde wordt er gewerkt aan een optimale afstemming van deze dienst met interne (psychosociale dienst, zorgteam en medische dienst) en externe (CGG en CAW) partners en het bespreekbaar stellen van knelpunten die ervaren worden in de doorverwijzing van gedetineerden naar gepaste zorg na detentie.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	3 en 4
Timing	2020-2025

23. Uitbreiding werking forensische teams CGG

Eerder onderzoek (nota 'Herijking CGG-aanbod in kader van strategisch plan hulp- en dienstverlening gedetineerden') toont aan dat de noden binnen de gevangenis groot zijn en de wachtlijsten voor behandeling door de forensische teams van de CGG lang. Een uitbreiding van de forensische werking van de CGG is nodig om een succesvolle re-integratie en recidivevermindering te kunnen realiseren. Hierbij moeten wel een aantal zaken opgemerkt worden:

- De forensische werking van de CGG situeert zich op de tweede lijn. Vanuit deze werking kan onmogelijk aan alle psychische noden binnen de gevangenis voldaan worden. Er blijft nood aan de ontwikkeling van multidisciplinaire zorg binnen de gevangenissen. Een versterking van de CGG moet dan ook worden gekaderd in de evolutie van de hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg.
- Belangrijk hierbij is om ook de samenwerking met andere actoren waar mogelijk te versterken en nieuwe samenwerkingsverbanden te zoeken, zodat het volledige zorgaanbod buiten de muren toegankelijker wordt voor gedetineerden. Ook samenwerkingen met andere betrokken partners binnen de Gemengde Commissie moeten mogelijk zijn.

Er moet nog bepaald worden welke opdrachten van de forensische teams versterkt zullen worden. Het re-integratietraject en het afstemmen op de reguliere zorg hebben hierbij de voorkeur op de zorg binnen de gevangenis.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	3
Timing	2020-2024

24. Een gezamenlijke visie over gezondheid binnen de gevangeniscontext

Het onderzoek van het federaal kenniscentrum voor de gezondheidszorg rond de gezondheidszorg in de Belgische gevangenissen van eind 2017³⁶ werd tijdens de vorige legislatuur gebruikt bij de opstart van het proces van overheveling van de penitentiaire gezondheidszorg van FOD Justitie naar FOD Volksgezondheid. Via verschillende werkgroepen (die door federaal niveau getrokken werden) werd gewerkt aan een visienota waarin de huidige stand van zaken werd weergegeven en waarin suggesties werden gedaan voor de hervorming van de gezondheidszorg binnen de gevangenis. Pas in een latere fase zou gekeken worden naar een bevoegdheidsverdeling en bijkomende financiële middelen. Deze visienota werd echter niet meer bekrachtigd door de vorige federale regering. Met de nieuwe regering zal dit proces opnieuw opgenomen worden.

Met de betrokken Vlaamse partners wordt ter voorbereiding van de heropstart van de gesprekken met het federale niveau gewerkt aan een gezamenlijke visie over hoe de thematiek gezondheid (in brede zin van het woord) kan ingevuld worden binnen de gevangeniscontext. Deze visie kan dan in een tweede fase worden afgestemd met de FOD Volksgezondheid, FOD Justitie en eventuele andere betrokken actoren, om te bekijken of met de verschillende bevoegdheden een totaal gezondheidsbeleid intra muros kan bekomen worden.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	3
Timing	2020-2024

25. Optimalisering van de preventieve gezinsondersteuning bij gedetineerde moeders en vaders

In de gevangenis van Vorst en Brugge verblijven een groep vrouwen met jonge kinderen (tot 3 jaar) en aanstaande moeders. Op vandaag wordt vanuit het Agentschap Opgroeien door de lokale teams Kind

³⁶ Mistiaen, P., Dauvrin, M., Eyssen, M., Roberfroid, D., San Miguel, L. & Vinck, I. (2017). Gezondheidszorg in Belgische gevangenissen: Huidige situatie en toekomstige scenario's – Synthese. Health Services Research (HSR). Brussel: Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE). KCE Reports 293As.

& Gezin, in samenwerking met de Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG) en lokale kinderopvang initiatieven, een ondersteunend aanbod gebracht. Er stellen zich daarbij een aantal uitdagingen inzake continuïteit, professionalisering, financiering en het onderzoeken van een aantal nieuwe beleidsmogelijkheden zoals de implementatie van de kindreflex.

Daarnaast zijn tal van gedetineerden ook moeder of vader. Daarom onderzoeken we op welke wijze de gedetineerden ondersteund kunnen worden in hun ouderrol, uitgaande van de context waarin zij zich bevinden. Op basis hiervan kan een aanpak worden ontwikkeld en uitgerold.

Het Agentschap Opgroeien neemt hierin het voortouw in samenwerking met actoren op het terrein, de diverse betrokken administraties en experts.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	5
Timing	2021-2024

OD 2.4 We betrekken de gedetineerden bij de uitbouw van het hulp- en dienstverleningsaanbod

26. Participatie van gedetineerden aan het sport- en cultuuraanbod met het oog op competentie-bevordering

De Rode Antraciet neemt een actieve rol op om de reeds bestaande participatieprojecten (bv. Parlé Détiné, buddy-projecten en de deelname van fatiken aan coördinatieteams) in de gevangenissen te continueren, te verduurzamen en verder uit te rollen in meerdere gevangenissen. Bijzondere aandacht gaat naar het in kaart brengen van randvoorwaarden en uitdagingen om een duurzame participatie van gedetineerden te verzekeren. Uiteraard wordt er verder gewerkt op reeds vergaarde expertise en bevindingen van onder meer het Europese project Prisoners' Active Citizenship (PAC 2018 & 2019). Daarbij wordt de rol als cultuur- en sportambassadeur van de gedetineerde bij de uitbouw, organisatie en bekendmaking van het sport- en cultuuraanbod in tien gevangenissen bestendigd. Het welslagen hiervan zal afhankelijk zijn van een aantal factoren specifiek voor een detentiecontext: verloop van gedetineerden, medewerking van directie justitie en bewakingskader, infrastructuur, communicatie en regelmaat van activiteiten.

Tevens start De Rode Antraciet, op basis van de vergaarde expertise en in samenwerking met de beleidscoördinator ter plaatse, drie nieuwe participatieprojecten op in drie verschillende gevangenissen waar cultuur en sport een prominente rol zal spelen. Zo wordt in de vrouwenafdeling van de gevangenis in Hasselt momenteel al een participatietraject voorbereid.

Trekkende minister(s)	- Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur , ICT en Facilitair Management - Minister van Onderwijs, Sport , Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2025

27. De impact van participatieve projecten/activiteiten en hun bijdrage tot de versterking van de kerncompetenties van gedetineerden

De Rode Antraciet gaat samen met een externe partner met expertise in het analyseren en zichtbaar maken van de maatschappelijke impact van projecten, op zoek naar methodes om de impact van participatieprojecten op competentieversterking van gedetineerden in kaart te brengen. Vervolgens wordt de meest geschikte methode gekozen, afgetoetst en geïmplementeerd bij bestaande en nieuwe participatieve activiteiten (acht gevangenissen en verschillende vormen van participatieprojecten, cfr. actie 26). Doorheen dit traject wordt er ingezet op het delen van ervaringen en kennis. Welke methode hiervoor aangewezen is, kan zeer uiteenlopend zijn en hangt ook af van de tussentijdse resultaten. Gedetineerden en andere betrokken actoren (bv. actoren van de hulp- en dienstverlening) worden van bij het begin in het denkproces meegenomen. Deze communicatie is minimaal gericht op gedetineerden, de actoren van de hulp- en dienstverlening en FOD justitie, externe partners en het ruim publiek.

Trekkende minister(s)	- Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur , ICT en Facilitair Management - Minister van Onderwijs, Sport , Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2025

SD 3. We besteden binnen de hulp- en dienstverlening bijzondere aandacht aan volgende doelgroepen: geradicaliseerden, gedetineerden met een psychische/psychiatrische problematiek (inclusief verslavingsproblematieken en geïnterneerden die in de gevangenis verblijven), veelplegers en daders van intrafamiliaal (incl. kindermishandeling) en seksueel geweld

Het hulp- en dienstverleningsaanbod is er voor alle gedetineerden. Wel besteden we bijzondere aandacht aan bepaalde doelgroepen met het oog op een veiligere samenleving. Voor deze doelgroepen wordt een meer aanklappende en proactieve aanpak gerealiseerd. Concreet gaat het om volgende doelgroepen:

- **Geradicaliseerde gedetineerden**
We zetten verder in op gespecialiseerde omkadering en intensieve individuele begeleidingstrajecten voor deze gedetineerden, om (verdere) radicalisering tijdens de detentie te vermijden. Bij de aanpak van radicalisering binnen de gevangenissen hanteren we een multidisciplinaire aanpak, waarbij de hulp- en dienstverlenende actoren nauw samenwerken met DG EPI, de justitiehuisen en de andere betrokken diensten.
- **Gedetineerden met een psychische/psychiatrische problematiek (incl. verslavingsproblematiek en geïnterneerden die in de gevangenis verblijven)**
Het aandeel gedetineerden met een psychische/psychiatrische problematiek in de gevangenis is erg groot. De detentie zelf versterkt bovendien het risico op mentale problemen. Onderzoek toont bijvoorbeeld aan dat 30% van de gedetineerden drugs gebruikt tijdens hun huidige detentie, bijna de helft van de gedetineerde werd ooit gediagnosticeerd met een psychiatrische stoornis en minstens één op drie van de gedetineerden heeft ooit minstens eenmaal te kampen gehad met

suïcidale gedachten.³⁷ Gezien de omvang van deze problematiek en de cruciale rol ervan in de re-integratie van de gedetineerde, voorzien we in gespecialiseerde zorg om deze problematiek aan te pakken. Op interministerieel niveau wordt er bovendien een nieuw en toekomstgericht model voor penitentiaire gezondheidszorg uitgewerkt. Dit model is een gedeelde verantwoordelijkheid met de federale overheid (FOD Justitie en FOD Volksgezondheid).

- **Veelplegers**

Vaak zijn gedetineerden niet aan hun proefstuk toe en is het dus niet de eerste keer dat ze in de gevangenis terecht komen. Telkens opnieuw lukt het hen niet om te re-integreren en de criminaliteit buiten te mijden. Bovendien kampen veelplegers vaak met een verslaving of een psychiatrische stoornis. Het is belangrijk hen niet uit het oog te verliezen en ook voor hen een aanbod op maat te voorzien zodat we het aantal draaideurcriminelen tot een minimum kunnen beperken.

- **Daders van intrafamiliaal (incl. kindermishandeling) en seksueel geweld**

Momenteel hebben we geen zicht op de grootte van deze groep binnen de gevangenispopulatie. In eerste instantie wordt daarom deze groep en hun specifieke noden in kaart gebracht. Ook is het belangrijk om hulp- en dienstverlening maximaal te laten aansluiten op de noden van deze groep van gedetineerden gezien de grote impact en maatschappelijke kost wanneer ze hervallen en nieuwe slachtoffers maken.

OD 3.1 Via disengagementtrajecten op maat van de gedetineerden zetten we in samenwerking met DG EPI op de aanpak van radicalisering binnen de gevangissen

28. Structurele inbedding disengagementwerking binnen de CAW

Met personen die veroordeeld werden wegens terroristische misdrijven wordt via een disengagementtraject gewerkt aan hun re-integratie. Een disengagementstraject dat sociale re-integratie beoogt is een traject op maat van een individu in de aanpak van gewelddadig extremisme dat ingrijpt op meerdere levensdomeinen en werkzame factoren. In opvolging van het regeerakkoord worden de bestaande disengagementtrajecten structureel ingebed in de CAW-werking. Concreet wordt deze werking opgezet vanuit het referentie-CAW, in dit geval CAW Limburg.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding.
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2021

29. Verdere uitwerking nieuw mandaat “voorbereiding reclassering” van de justitiehuisen tijdens detentie

De afdeling Justitiehuisen start het pilootproject in het kader van het nieuw mandaat “voorbereiding reclassering” zoals voorzien in de Gemeenschappelijke Omzendbrief van 18 februari 2019 voor een globale aanpak van gewelddadige radicalisering en extremisme en van terrorisme. Tot nu toe werden de

³⁷ Vyncke, V.; Hanssens, L.; Steenberghs E. & Willems S. Onderzoeksrapport Gezondheidsprofiel Gedetineerden 2015; Mistiaen, e.a., KCE report 293 As – Gezondheidszorg in Belgische gevangissen: huidige situatie en toekomstige scenario’s, 2017); Favril, L.; Vander Laenen, F. & Audenaert, K. (2017) Psychiatrische morbiditeit bij gedetineerden in Vlaanderen. Panopticon, 38 (4), 231-245; (Todts et al., 2008); ...

justitiehuisen niet structureel betrokken bij de voorbereiding van de reclassering van een gedetineerde. Het pilootproject voert een nieuwe adviesfunctie in voor de justitieassistent ten aanzien van de gevangenisdirecteur bij de voorbereiding van de reclassering van personen die vanuit de gevangenissen opgevolgd worden in het kader van (mogelijk) gewelddadig extremisme.

De essentie van het nieuwe mandaat bestaat erin de expertise van de justitieassistent inzake reclassering reeds tijdens detentie aan te bieden in de vorm van een advies aan de gevangenisdirecteur om zo de brug binnen-buiten detentie te verbeteren. De adviestaak van de justitieassistent bestaat erin om aan te geven of en hoe de voorbereiding van de reclassering tijdens detentie kan aansluiten op de opvolging na detentie.

Samen met de actoren betrokken in de voorbereiding van de reclassering (gevangenisdirecteurs, psychosociale diensten, hulp- en dienstverlenende actoren in de gevangenissen) wordt het nieuwe mandaat voorbereid en worden samenwerkingsafspraken op punt gezet alvorens het mandaat wordt opgestart. De afdeling Justitiehuisen evalueert het pilootproject tegen eind 2022.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2024

30. Betere informatiedeling tijdens multidisciplinair overleg in het kader van disengagementtrajecten

De uitgebouwde manier van multidisciplinair werken vraagt een efficiënte informatiedeling tussen partners met verschillende opdrachten (beroepsgeheim, meldingsplicht of nog andere). Daarom wordt er in overleg met de partners onder andere werk gemaakt van een degelijke juridische basis en wordt het gebruik ervan in de gevangenissen gefaciliteerd.

In 2020 werd gestart met de herwerking van het gezamenlijke draaiboek dat de aanpak van radicalisering in de gevangenissen omschrijft. De betrokken partijen zijn de hulp- en dienstverlening, de justitiehuisen en DG EPI. Dit proces wordt afgerond in 2020. Vanaf 2021 worden de hernieuwde afspraken gecommuniceerd naar het terrein en geïmplementeerd. De toepassing ervan wordt gezamenlijk opgevolgd met de betrokken partijen via een bovenlokale werkgroep radicalisering.

Er wordt met bovenstaande partijen onderzocht of artikel 458ter van het strafwetboek toepasbaar kan gemaakt worden voor het multidisciplinair overleg in de gevangenissen aan de hand van een samenwerkingsakkoord tussen de federale staat en de Vlaamse Gemeenschap.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	- Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding - Minister van Binnenlands Bestuur , Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2024

31. Betere risicobeoordeling in de opvolging van personen veroordeeld voor een terroristisch misdrijf

De afdeling Justitiehuisen implementeert een specifiek risicobeoordelingsinstrument voor gewelddadig extremisme in de opvolging van personen die veroordeeld werden voor een terroristisch misdrijf, VERA2R. De psychosociale diensten van de gevangenissen maken gebruik van deze tool om een

risicobeoordeling te maken voor terro-veroordeelden, en kregen daarvoor een opleiding. Ook de ondersteunende experts radicalisering van de afdeling Justitiehuisen werden ondertussen opgeleid om de VERA2R te gebruiken. De implementatie van de tool is voorzien eind 2020.

Om de juiste opvolging te voorzien, is het belangrijk om niet elk in zijn eigen hokje te werken, vandaar dat er met DG EPI afspraken werden gemaakt om informatie over de uitgevoerde VERA2R-analyses met elkaar uit te wisselen. Ook voor de implementatie van de tool is er terugkoppeling voorzien opdat de werking zoveel mogelijk op elkaar afgestemd kan worden.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	5
Timing	2020-2024

OD 3.2 We investeren in de detectie van en het aanbod voor gedetineerden met een psychische en/of psychiatrische problematiek

32. Aandacht ontwikkelen voor de problematiek van dubbeldiagnose bij gedetineerden met een handicap

Gedetineerde personen met een (vermoeden van) handicap vertonen in verschillende gevallen een multiple problematiek, die niet te herleiden valt tot een enkelvoudige verstandelijke of fysieke beperking. Veelal doen er zich namelijk ook psychische problemen voor.

Vanuit de opgebouwde expertise hieromtrent buiten de gevangenis bekijkt het VAPH samen met Zorg en Gezondheid en Zorgnet Icuero hoe die opgebouwde expertise in de gevangeniscontext best ter beschikking wordt gesteld van de concrete dienstverleners en hoe dit effectief in praktijk gezet kan worden.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2025

33. Verder uitwerken van het VAPH-aanbod voor geïnterneerde personen met een handicap

Tijdens de vorige legislatuur werd een nieuwe regelgeving van kracht die toelaat om middels zogeheten directe financiering van vergunde zorgaanbieders de opvangmogelijkheden voor geïnterneerde personen met een handicap te verruimen, aanvullend aan het al bestaande aanbod van de forensische units die het VAPH erkent. Deze maatregel heeft zijn maximale capaciteit nog niet bereikt en wordt verder opgevolgd binnen de projectgroep geïnterneerden van het VAPH. Indien de maximale capaciteit bereikt wordt, bekijkt het VAPH de mogelijkheid om een nieuwe oproep te lanceren.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2025

34. Autismevriendelijke gevangenis

Het VAPH participeert aan het project anti-vriendelijke gevangenis dat loopt in West-Vlaanderen. Dit biedt de gelegenheid om verder na te denken over de verder te ondernemen stappen richting het opmaken van een actieplan anti-vriendelijke gevangenis.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2025

OD 3.3 We investeren in de groep van gedetineerde veelplegers

35. Afbakening doelgroep veelplegers en hun noden

De afbakening van de doelgroep veelplegers is momenteel onvoldoende duidelijk waardoor het niet evident is om voor hen te komen tot een behoeftegerichte en effectieve hulp- en dienstverlening. Het onderzoek omschreven in actie 1 zal meer duidelijkheid geven omtrent het profiel van deze doelgroep alsook de noden die zij hebben. Op basis van de inzichten van het wetenschappelijk onderzoek zullen nieuwe maatregelen genomen worden voor deze doelgroep, zodat ook voor hen een aanbod op maat wordt voorzien.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	1
Timing	2022-2023

OD 3.4 We investeren in een aanbod voor daders van intrafamiliaal en seksueel geweld

36. Aanklampend aanbod gedragstraining intrafamiliaal geweld tijdens detentie

De ketencoördinatoren intrafamiliaal geweld brengen samen met de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden het huidig aanbod tijdens detentie, de leemtes en behoeften in kaart en formuleren concrete aanbevelingen om het aanbod (verder) op punt te stellen met inbegrip van een budgettaire impactanalyse. Hierbij wordt bekeken op welke manier een meer uitgebreid en aanklampender aanbod kan worden gerealiseerd tijdens detentie voor daders van intrafamiliaal geweld om herhaald, vernieuwd en nieuw slachtofferschap te voorkomen.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Gekoppeld aan andere SD	1
Timing	2021-2023

37. Onderzoek naar de begeleiding en behandeling van zedendelinquenten

Het onderzoek naar de begeleiding en behandeling van zedendelinquenten wil nagaan hoe de begeleiding en behandeling van zedendelinquenten het best georganiseerd wordt om recidive zoveel mogelijk te beperken en de re-integratie te bevorderen. Daarom zal eerst de huidige situatie hieromtrent in kaart

gebracht worden waarbij zowel wordt gekeken naar Vlaamse en Brusselse gevangnissen als naar goede praktijken in het buitenland. Daarna zal een ideaal model voor de begeleiding en behandeling van zedendelinquenten uitgetekend worden. Daarbij wordt onder andere gekeken naar welk aanbod nodig is, wie best dit aanbod voorziet, welke randvoorwaarden nodig zijn om het aanbod te doen slagen enz. Het is immers belangrijk om het aanbod hulp- en dienstverlening maximaal te laten aansluiten op de noden van deze groep van gedetineerden om recidive te beperken en nieuw slachtofferschap te vermijden. Op basis van de onderzoeksresultaten en de aanbevelingen kan het huidige hulp- en dienstverleningsaanbod bijgestuurd worden door het nemen van nieuwe domeinspecifieke of domeinoverstijgende maatregelen.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Gekoppeld aan andere SD	1
Timing	2020-2021

38. COSA in de gevangenis

Op basis van het bestaande project in Antwerpen en Brussel wordt een gebiedsdekkende werking voor COSA ontwikkeld en onderzocht hoe de werking al kan starten in de gevangenis. COSA is gericht op de re-integratie van zedendelinquenten met een matig tot hoog risico op hervat en zet daarom volop in op het creëren van een goed sociaal netwerk als belangrijke voorwaarde voor een geslaagde re-integratie. Het voornaamste doel is het voorkomen van nieuwe slachtoffers. Hiervoor wordt ingezet op zowel vrijwilligers om de zedendelinquent te ondersteunen als samenwerking met het gespecialiseerd hulpaanbod om therapie te voorzien en de nodige afstemming te realiseren.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	1
Timing	2020-2024

39. Programma ter preventie van gendergerelateerd geweld

Het succesvolle Europese project 'equi-x' ter preventie van gendergerelateerd geweld, gebaseerd op het internationaal erkend en wetenschappelijk onderbouwd H/M/D programma van Promundo, wordt uitgewerkt op maat van gedetineerden. Met dit herwerkte programma wordt vervolgens aan de slag gegaan met mannen in gevangnissen om de link tussen mannelijkheid en geweld ter discussie te stellen, stereotiepe ideeën rond het klassieke man/vrouw denken te doorbreken en zo de kans op recidive te verminderen. Het herwerkte programma wordt getest en geëvalueerd binnen de gevangenis van Ruislede. Op basis van de resultaten wordt het programma aangepast en gefinaliseerd zodat het in een later stadium kan worden uitgerold in gevangnissen over Vlaanderen en Brussel.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	1
Timing	2020-2021

SD 4. We zetten in op de overgang van het leven binnen en buiten de gevangenis zodat de gedetineerde het traject dat hij binnen de gevangenis heeft opgezet, kan verderzetten na zijn vrijlating en omgekeerd

Om te vermijden dat een breuk ontstaat in het traject van de gedetineerde die de gevangenis binnenkomt of die in vrijheid wordt gesteld, streven we naar een beter ondersteunde overgang tussen 'binnen' en 'buiten'. We streven daarbij naar een maximale continuïteit van hulp- en dienstverlening.

Opgesloten worden betekent namelijk breken met de samenleving. Voor de gedetineerde gaat dit om verlies van rollen en cruciale levensaspecten zoals werk, onderwijs, inkomen, relaties en netwerk, woonst, ... Deze gebeurtenis is ingrijpend en legt vaak al een hypothec op de toekomstige re-integratie. Het is noodzakelijk om reeds vanaf dit moment te starten met het aanbod van hulp- en dienstverlening of eventueel reeds lopende hulp- en dienstverleningstrajecten verder te zetten om deze breuk mee op te vangen en waar kan, ervoor te zorgen dat er nog verbinding kan gemaakt worden en problemen niet groter worden. Dit traject moet dus enerzijds voldoende aandacht schenken aan zowel de aanpak van problemen, zoals verslaving of armoede, als het in stand houden en versterken van aanwezige krachten, zoals het sociale netwerk of een woonst, van voor de opsluiting. Anderzijds moet het van bij de opsluiting ook meteen gericht zijn op het leven na detentie zodat de overgang van binnen naar buiten zo vlot mogelijk kan gebeuren en de re-integratie maximaal effectief is. In de aanloop naar de invrijheidstelling verhoogt de druk om rollen en cruciale levensaspecten opnieuw op te nemen nog meer. Tijdens detentie dient dus echt naar dit moment toegewerkt te worden.

Uit onderzoek weten we dat gedetineerden bij vrijlating heel wat drempels ondervinden om tot bij de vervolghulp- en dienstverlening terecht te komen. Daarom is het belangrijk dat de samenwerking met de hulp- en dienstverleningspartners in de buitenwereld zoals de justitiehuisen, CAW's, OCMW's en lokale besturen maximaal versterkt wordt. Informatiedeling, rekening houdend met ieders rol, het beroepsgeheim en de privacywetgeving, is daarbij een belangrijk aspect. We erkennen daarnaast de belangrijke rol van de omgeving en informele netwerken in deze fase, en zetten in op ondersteuning hiervan. Ondersteuning naar hen toe is namelijk belangrijk, doch complex.

Naast ondersteuning vanuit de formele hulp- en dienstverlening en de sociale omgeving, spelen factoren als tewerkstelling en sociale administratie³⁸ een cruciale rol bij een succesvolle re-integratie. Bovendien is het hebben van een woonst/verblijfplaats een noodzakelijke voorwaarde in het kader van de voorwaardelijke invrijheidsstelling van gedetineerden. Daarom is het belangrijk om ook partnerschappen zoals bijvoorbeeld met lokale besturen, huisvestingsactoren en werkgevers te versterken die de gedetineerde binnen deze levensdomeinen³⁹ kunnen ondersteunen.

Ten slotte moeten gedetineerden ook op individueel niveau extra ondersteund worden bij de overgang van binnen naar buiten de gevangenis. In onze snel evoluerende samenleving zijn vaardigheden zoals problemen oplossen, creatief denken, samenwerken, mediawijsheid, sociale en culturele vaardigheden, ... essentieel. We zetten in op de versterking van deze "21^e -eeuwse vaardigheden" bij gedetineerden, zodat zij aansluiting kunnen vinden in de bredere samenleving en hun kansen op een succesvolle re-integratie

³⁸ Paterson, N. (2014). Resocialisatie anno 2014: waarom er meer dan toezicht en controle nodig is, *Fatik*, 31(141), p3-6.

³⁹ Pannecoucke, I., Verstraete, J., Meeus, B. & De Decker, P. (2014). *Het verlaten van een instelling: verkennend onderzoek naar de woonpaden van kwetsbare groepen die een instelling verlaten*. Leuven: Steunpunt Wonen.

vergroten. We hebben daarbij bijzondere aandacht voor digitale vaardigheden aangezien die cruciaal zijn bij bijvoorbeeld het vinden van een job of een woning.

OD 4.1 We brengen organisaties met elkaar in contact en leren hun werking kennen.

40. Verhoogd bewustzijn voor de noden van (ex-)gedetineerden bij VDAB bemiddelaars en instructeurs

VDAB ontwikkelt een opleidingsaanbod rond het thema detentie waar alle bemiddelaars en instructeurs op kunnen inschrijven. Met deze opleiding wordt het bewustzijn van de noden van de doelgroep van (ex-)gedetineerden verhoogd bij bemiddelaars en instructeurs. Zo vergroten we de kansen op een succesvol traject naar werk of competentieversterking. Deze opleiding wordt structureel opgenomen in het vaste opleidingsaanbod van VDAB.

Trekkende minister(s)	Minister van Economie, Innovatie, Werk , Sociale Economie en Landbouw
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2021-2024

41. Organiseren van netwerkmomenten over wonen in de verschillende gevangenissen

Het verloop van de netwerkmomenten wonen die in samenwerking met de afdeling Welzijn en Samenleving van het departement WVG in de loop van 2019 werden georganiseerd in de gevangenissen in Gent, Dendermonde en Hasselt worden met het oog op een eventuele bijsturing geëvalueerd. Op basis van deze evaluatie wordt het initiatief verder uitgerold in de overige gevangenissen. Het opzet van deze netwerkmomenten is de lokale woonactoren, de trajectbegeleiders van het Justitieel Welzijnswerk en de psychosociale dienst van de gevangenis te informeren over elkaars werking en dienstverlening en met elkaar in contact te brengen. Deze informatiedeling en kennismaking is zo een basis en aanzet voor verder overleg en samenwerking op niveau van de gevangenis. Concreet worden de coördinator van de woonwinkel in deze gemeente en eventueel andere lokale woonactoren (sociale verhuurkantoren, sociale huisvestingsmaatschappijen, huurdersbonden, afhankelijk van de lokale context), de trajectbegeleider en de psychosociale dienst uitgenodigd. De verschillende diensten lichtten kort hun werking en dienstverlening toe, waarbij de nadruk ligt op de operationele praktijk/ervaring toegespitst op de doelgroep van de (ex-)gedetineerden.

Trekkende minister(s)	Minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed
Meewerkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2024

OD 4.2 We bouwen aan een structuur om met gedetineerden aan trajecten te kunnen bouwen.

42. Continuïteit traject binnen-buiten detentie

De justitiehuisen bekijken samen met het team hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en in samenspraak met DG EPI op welke manier een trajectmatige aanpak opgezet kan worden voor elke gedetineerde. Een traject dat niet stopt bij vrijlating maar zoveel als mogelijk gecontinueerd kan worden na detentie en dit ongeacht of er een opvolging is door de justitiehuisen na detentie of niet (twee sporen). Niet elke gedetineerde zal immers vrijkomen met voorwaarden en dus opgevolgd worden door een justitieassistent. Ook voor deze doelgroep dient een trajectmatige overgang na detentie structureel ingebed te worden.

Zo wordt er enerzijds bekeken hoe de justitiehuisen voor de vrijlating structureel betrokken kunnen worden (vanaf een gedetineerde strafuitvoeringsmodaliteiten aanvraagt) om mee zicht te krijgen op het traject dat tijdens detentie wordt opgezet en mee te kijken hoe dit na detentie kan worden gecontinueerd in geval van toekenning van strafuitvoeringsmodaliteiten (eerste spoor). Anderzijds wordt nagegaan met welke voorzieningen er kan worden samengewerkt binnen de hulp- en dienstverlening wanneer er sprake is van een vrijlating zonder opvolging vanuit de justitiehuisen (tweede spoor). Informatiedeling en de samenwerking met de lokale besturen (cfr. actie 43) zijn bij de uitwerking hiervan belangrijke aandachtspunten.

De dienstverlening die vereist is om deze trajectmatige aanpak tijdens en na detentie structureel mogelijk te kunnen maken binnen Vlaanderen wordt duidelijk in kaart gebracht met inbegrip van de randvoorwaarden en van een budgettaire impactanalyse.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	<ul style="list-style-type: none">- Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding- Minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw- Minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand- Minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen- Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, ICT en Facilitair Management
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020 – 2024

43. De rol van de lokale besturen in het kader van de re-integratie van (ex-) gedetineerden verduidelijken en partnerschappen op dit vlak versterken

Op basis van bestaande goede praktijken in Vlaanderen en Nederland wordt nagegaan welke rol de (diensten van de) lokale besturen (kunnen) hebben in de re-integratie van ex-gedetineerden, meer specifiek wat betreft de ondersteuning van de overgang van het leven binnen naar buiten de gevangenis, en de toegang tot sociale grondrechten na detentie. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het op punt stellen van de sociale administratie, het aanpakken van schulden of het vinden van huisvesting.

De randvoorwaarden voor een goede samenwerking tussen de betrokken actoren (de hulp- en dienstverleningspartners binnen de gevangenis, de partners binnen de penitentiaire administratie, de lokale besturen, de Justitiehuisen en andere actoren buiten de gevangenis) worden geïdentificeerd, met als doel de continuïteit van de hulp- en dienstverlening maximaal te garanderen. Het is namelijk de bedoeling

om de multidisciplinaire samenwerking over de gevangensismuren heen te bevorderen, van bij de voorbereiding van de reclassering tot de effectieve re-integratie in de maatschappij (link met maatregel “continuïteit binnen-buiten detentie”).

De inzichten uit voormelde analyse worden vervolgens getoetst en verfijnd aan de hand van enkele pilootprojecten. Op basis van de praktijkervaringen uit deze projecten wordt een voorstel uitgewerkt voor een structureel samenwerkingskader met de lokale besturen op vlak van de re-integratie van (ex-) gedetineerden.

Het team hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en de afdeling Justitiehuisen, in dialoog met de Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VVSG), volgen dit op.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	- Minister van Binnenlands Bestuur , Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen - Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Gekoppeld aan andere SD	5
Timing	2020 – 2025

44. Gedeelde visie concretiseren na afronding template forensische hulpverlening OPGG

Momenteel loopt er een oefening om te komen tot een gedeelde visie tussen het Vlaams Overlegplatform Geestelijke Gezondheid vzw, de justitiehuisen en de lokale welzijns- en zorgactoren over de toegankelijkheid en continuïteit van het hulpaanbod voor niet-gedetineerde justitiabelen met een psychische kwetsbaarheid met bijzondere aandacht voor de samenwerking tussen hulpverlener en justitieassistent. Na validering van deze visie zal deze een aanzet vormen om gericht stappen te zetten naar de ontwikkeling van een gestructureerd hulpaanbod voor niet-gedetineerde justitiabelen met een psychische problematiek, psychiatrische problematiek, verslavingsproblematiek of seksuele problematiek. Als deze oefening volledig is afgerond, wordt bekeken wat we uit dit proces kunnen leren om de brug binnen-buiten beter te maken en het succes van het re-integratietraject van elke gedetineerde te verhogen.

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Gekoppeld aan andere SD	2
Timing	Deze legislatuur, maar nog onduidelijk wanneer.

OD 4.3 We investeren in zinvolle vrijetijdsbesteding via sport- en cultuurprogramma’s voor gedetineerden met het oog op de verbinding met de buitenwereld.

45. Ontwikkeling pilootprojecten rond sociaal-sportieve praktijken in detentie met verbinding buiten de muren na detentie

Er worden pilootprojecten ontwikkeld rond sociaal-sportieve praktijken in detentie met verbinding buiten de muren na detentie. Het is de bedoeling om via deze pilootprojecten na te gaan of gedetineerden vanuit de groepsactiviteiten sport en cultuur die werden beoefend in de gevangenis, een duurzame connectie kunnen maken met de buitenwereld. Hebben dergelijke netwerken een doel in functie van sociale integratie

en zinvolle tijdsbesteding na detentie? In een eerste fase worden daarom partnerschappen verkend en wordt het projectplan vorm gegeven. In een tweede fase worden, op basis van wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd door de VUB, de innovatieve partnerschappen tussen gevangenen, gedetineerden, gevangenispersoneel, vrijwilligers, sociale partners en sportfederaties, sport, sociale en culturele organisaties en clubs effectief geïmplementeerd in drie pilootprojecten, met name in de gevangenen van Hasselt, Antwerpen en Vorst. Samen wordt getracht een maximale impact te genereren op de sociale omgeving van de gedetineerden door follow-uptrajecten te ontwikkelen voor ex-gedetineerden. Concreet betekent dit dat een gedetineerde na vrijlating terecht kan in de sportclub of sociaal-sportieve organisatie waarmee er binnen de muren werd gewerkt. Bij uitbreiding kan dit ook een culturele organisatie zijn waar de gedetineerde als vrijwilliger/lid terecht kan.

Trekkende minister(s)	- Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur , ICT en Facilitair Management - Minister van Onderwijs, Sport , Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2021-2023

46. Expertisedeling en ontsluiting van de resultaten van pilootprojecten rond sociaal-sportieve praktijken met het oog op responsabilisering en sensibilisering

De Rode Antraciet vzw ontwikkelt samen met Europese partners op basis van de drie pilootprojecten uit actie 45 een draaiboek waarin ze aangeven op welke manier men sociaal-sportieve programma's in de gevangenis ontwikkelt en de verbinding voor de gedetineerden met de buitenwereld opzet. Van daaruit zullen, samen met de Europese partners, beleidsaanbevelingen geformuleerd worden om te beoordelen of dit verder geïmplementeerd kan worden. Met behulp van proces- en productevaluaties zullen deze innovatieve projecten wetenschappelijk onderzocht worden.

Trekkende minister(s)	- Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur , ICT en Facilitair Management - Minister van Onderwijs, Sport , Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020 – 2025

47. Culturele activiteiten via de bibliotheekwerking

De steden/gemeenten en het Departement Cultuur, Jeugd en Media sloten een convenant 2020-2025 met betrekking tot de bibliotheekwerking in de gevangenen in het kader van 'het Participatiedecreet'. De steden/gemeenten dienen in dat kader minstens twee culturele activiteiten te organiseren:

- Het organiseren van minstens één culturele activiteit, samen met de Vlaamse actoren (De Rode Antraciet vzw enz.), die de kloof kan dichten tussen de gevangenis en de samenleving (bv. Parlé Detiné).
- In samenwerking met de Vlaamse actoren (De Rode Antraciet vzw enz.) wordt minstens één culturele activiteit georganiseerd binnen de gevangensmuren (bv. het organiseren van een workshop 'poetry slam' in de gevangenisbibliotheek). Afhankelijk van de gekozen activiteiten kan een samenwerking worden aangegaan met de betrokken Vlaamse beleidsdomeinen (bv. Onderwijs, Welzijn, enz.).

De Rode Antraciet vzw zal via de collegaegroep gevangenisbibliotheken een coördinerende/trekkende rol opnemen bij het organiseren van deze culturele activiteiten. Er wordt een evaluatie voorzien door het Departement Cultuur, Jeugd en Media.

Trekkende minister(s)	- Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur , ICT en Facilitair Management - Minister van Onderwijs, Sport , Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020 – 2025

OD 4.4 We brengen de digitale wereld in de gevangenis met oog op de ontwikkeling van digitale vaardigheden

48. Versterken van de digitale architectuur

Binnen de bovenlokale werkgroep digitalisering, waarin zowel de Vlaamse partners hulp- en dienstverlening als DG EPI vertegenwoordigd zijn, wordt nagegaan op welke manieren de dienstverlening van de Vlaamse partners digitaal beschikbaar kan worden gemaakt op het vlak van infrastructuur, internetvoorzieningen en het gebruik van digitale tools (zie ook “optimalisering van de digitale uitrusting binnen de gevangenisbibliotheken om de digitale aardigheden van gedetineerden te verhogen”). Daarbij wordt gestreefd naar het beschikbaar maken van bestaande digitale leerplatformen en digitale dienstenplatformen voor alle gedetineerden in Vlaanderen en Brussel (zie ook “digitalisering van het onderwijsaanbod”). Op die manier kunnen de digitale competenties van gedetineerden (verder) ontwikkeld en versterkt worden opdat deze aansluiten bij de vaardigheden die onze samenleving vereist. Deze doelstelling sluit aan bij het Strategisch Plan Geletterdheid (2017-2024) van de Vlaamse Regering waarin het verhogen van digitale geletterdheid van volwassenen één van de vijf doelstellingen is.

Hiervoor wordt in eerste instantie tegen 2022 een gemeenschappelijke visie en plan van aanpak ontwikkeld met DG EPI. Op welke manier willen we informatievoorziening en ICT binnen de gevangenissen toegankelijk maken en beheren? Hoe kan de digitale infrastructuur verbeterd worden om een antwoord te bieden aan maatschappelijke en individuele noden en behoeften van gedetineerden? In 2023 wordt een tussentijdse evaluatie samen met alle betrokken beleidsdomeinen voorzien om hiaten in kaart te brengen en na te gaan welke bijkomende initiatieven nodig zijn om noden en behoeften in te vullen.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	- Minister van Welzijn, Volksgezondheid Gezin en Armoede bestrijding - Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur , ICT en Facilitair Management - Minister van Onderwijs, Sport , Dierenwelzijn en Vlaamse Rand - Minister van Economie, Innovatie, Werk , Sociale Economie en Landbouw
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2025

49. Digitalisering van het onderwijsaanbod

Er wordt ingezet op de digitalisering van educatieve toepassingen in de gevangenissen. Door een uitbreiding van het aanbod in gecombineerd onderwijs en e-learning wordt een breder en meer flexibel aanbod

ontwikkeld. Er wordt voorzien in een subsidie voor de inrichting en het onderhoud van een elektronisch leerplatform PRIMO (PRISON MOODLE) dat aangepast is aan de gevangeniscontext. PRIMO is, in afwachting van het toegankelijk maken van de reguliere online leerplatformen in samenwerking met FOD Justitie, noodzakelijk om gecombineerd onderwijs in de gevangeniscontext te organiseren. PRIMO is reeds operationeel in drie gevangenissen en zal in 2020 worden uitgerold naar nog twee andere gevangenissen. Daarnaast wordt vanuit onderwijs de uitbouw van digitale infrastructuur in elke gevangenis in functie van een kwalitatief en toegankelijk onderwijsaanbod ondersteunt. Gedetineerden moeten gebruik kunnen maken van internettoegang, digitale tools en toepassingen voor educatieve doeleinden.

Trekkende minister(s)	Minister van Onderwijs , Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020

50. Optimalisering van de digitale uitrusting binnen de gevangenisbibliotheken om de digitale vaardigheden van gedetineerden te verhogen

Het Departement Cultuur, Jeugd en Media biedt een éénmalige financiële ondersteuning aan de steden/gemeenten, met een gevangenis op hun grondgebied, voor de digitaliseringskosten met betrekking tot de bibliotheekwerking van de gevangenis. De verbetering en uitbreiding van de digitale uitrusting in de gevangenisbibliotheken komt tegemoet aan de digitale behoeften van de gedetineerden wat betreft ontspanning, vorming en informatie.

Aanvullend op de convenant 2020-2025 die de steden/gemeenten en het Departement Cultuur, Jeugd en Media sloten met betrekking tot de bibliotheekwerking in de gevangenissen in het kader van 'het Participatiedecreet' (cfr. actie 47), kunnen de steden/gemeenten en het Departement Cultuur, Jeugd en Media, via een aanvraag tot digitaliseringssubsidie, een addendum (2020-2025) sluiten om de digitalisering van de gevangenisbibliotheek (RFID, digitectuur i.f.v. digitale content enz.) te realiseren.

Trekkende minister(s)	Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur , ICT en Facilitair Management
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2025

SD 5. We zetten in op (hernieuwde en) versterkte samenwerking en organisatievormen om te komen tot een hulp- en dienstverleningsaanbod op maat voor elke gedetineerde

De complexe aard van een detentiecontext vereist een toenemende uitbouw van samenwerkingsverbanden en netwerken, zowel op structureel vlak als op dossierniveau. Geen samenwerking louter om de samenwerking, maar de noodzakelijke samenwerking om een zinvol hulp- en dienstverleningsaanbod op maat te realiseren. Om die reden werken de Vlaamse beleidscoördinatoren intersectoraal en sector-overschrijdend samen met een groot aantal hulp- en dienstverleners van onderwijs, tewerkstelling, gezondheid, welzijn, wonen, sport en cultuur. Ook de afstemming van de inspanningen op de verschillende bestuursniveaus (Vlaams, federaal en lokaal) is daarbij belangrijk.

De hulp- en dienstverlening is een netwerkorganisatie van verschillende diensten met gemeenschappelijke en onderscheiden doelen en werkingen, wat ook hun kracht is. Tegelijk betekent dit dat we blijvend oog moeten hebben voor efficiënte en werkbare samenwerkingsmanieren tussen de diensten van de Vlaamse Gemeenschap die instaan voor de hulp- en dienstverlening. Het is namelijk meer dan ooit aangewezen om een multidisciplinaire aanpak te hanteren. Te meer omdat deze sectoren ook in volle maatschappelijke evolutie zijn en dit eveneens veranderingen met zich meebrengt voor het forensische landschap. Bovendien is de gevangenis niet de meest evidente context om hulp- en dienstverlening in te voorzien. De diensten zijn namelijk erg afhankelijk van de lokalen die voor hen voorzien worden, de situatie in de gevangenis (bijvoorbeeld bij stakingen of spanningen in de gevangenis) enzovoorts. Dit kan van dag tot dag verschillen en zeer last minute veranderen. Daarom gaan we in gesprek met de federale overheid om te zorgen voor betere basiscondities en samenwerking als partners binnen de gevangenissen, zowel voor de gedetineerden als voor de medewerkers van de hulp- en dienstverlening. Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de samenwerking met het oog op de verdere verwezenlijking van het Masterplan gevangeniswezen (waaronder renovatiewerken en bouw van nieuwe gevangenissen), de hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg en het inzetten op een multidisciplinaire aanpak in het kader van individuele begeleiding van gedetineerden (zie voorgaande doelstellingen). Het is namelijk erg belangrijk om tijdig betrokken te worden bij deze ontwikkelingen en afspraken te maken zodat de hulp- en dienstverlening zich optimaal kan organiseren. Om dit alles te verwezenlijken bestendigen en optimaliseren we de huidige samenwerkingsverbanden en gaan we nieuwe samenwerkingen aan.

51. De multidisciplinaire aanpak in de samenwerking tussen de hulp- en dienstverleningspartners binnen de netwerkorganisatie evalueren en versterken

Door de complexe context en problematieken, en de vele betrokken samenwerkingspartners krijgt de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden structureel vorm binnen het model van een netwerkorganisatie. Om te komen tot een hulp- en dienstverleningsaanbod op maat voor elke gedetineerde (cliëntniveau), kan een multidisciplinaire aanpak noodzakelijk zijn. Om na te gaan welke verbeteringen nodig zijn om de samenwerking binnen dit model ook de komende jaren efficiënt en werkbaar te houden, evalueren we samen met de verschillende partners de samenwerking. Hierbij is specifiek aandacht voor de samenwerking die bestaat op zowel het structureel als het individueel cliëntniveau en wordt er rekening gehouden met bestaande evaluatierapporten (waaronder de audit van het Rekenhof).

Vanaf 2023 zullen concrete verbeteracties voorgesteld worden die als bijkomende maatregelen bij het doelstellingskader van het strategisch plan kunnen worden gevoegd door de betrokken minister(s).

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	<ul style="list-style-type: none"> - Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding - Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, ICT en Facilitair Management - Minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand - Minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed - Minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw - Minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen
Gekoppeld aan andere SD	2
Timing	2021-2023

52. Ingebruikname van het individueel hulp- en dienstverleningsplan

Er wordt zoals decretaal bepaald binnen de trajectbegeleiding van de CAW gewerkt aan de verdere implementatie van individuele hulp- en dienstverleningsplannen voor gedetineerden. Dit individueel hulp- en dienstverleningsplan wordt maximaal afgestemd met het federale detentieplan. In dit kader wordt verduidelijkt hoe de verschillende actoren die zich allemaal inzetten voor een gedetineerde afgestemd en integraal kunnen samenwerken. De inhoud en het mandaat van de trajectbegeleider, die hierin een regierol heeft, wordt geconcretiseerd, alsook de gevolgen voor de samenwerking met de Vlaamse en justitiële partners. Het is van belang om hierover in dialoog te gaan met de verschillende dienstverleners en domeinen die een rol spelen in zo'n plan om een verdere implementatie te kunnen garanderen. Het gaat hier onder meer over lokale besturen, tewerkstelling, huisvesting, onderwijs en vorming ... De reeds gezette stappen in dit kader met betrekking tot radicalisering worden hiervoor als uitgangspunt genomen (cfr. actie 29-30).

Trekkende minister(s)	Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Meewerkende minister(s)	<ul style="list-style-type: none">- Minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme- Minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, ICT en Facilitair Management- Minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand- Minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed- Minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw- Minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen
Gekoppeld aan andere SD	2
Timing	2020-2024

53. Het partnerschap met de federale overheid (in het bijzonder met het Directoraat-Generaal penitentiaire inrichtingen)

De huidige samenwerking, die verankerd is binnen het (herwerkte) samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse gewest inzake de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, wordt bestendigd en optimaliseerd. Dit doen we onder andere door binnen een aantal specifieke projecten de rol van de verschillende betrokken partners te verduidelijken en door samenwerkingsafspraken vast te leggen. We beogen daarbij een volwaardig partnerschap binnen elk van de volgende projecten:

- de aanpak van radicalisering binnen de gevangenen
- de hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg
- de bouw van nieuwe gevangenen
- de pilootprojecten die betrekking hebben op nieuwe vormen van detentie (zoals de transitiehuizen)
- de uitwerking van een taalbeleid binnen de gevangenen
- de samenwerking in kader van de ketenaanpak intrafamiliaal geweld.

Trekkende minister(s)	Minister van Justitie en Handhaving , Omgeving, Energie en Toerisme
Meewerkende minister(s)	/
Gekoppeld aan andere SD	/
Timing	2020-2025